

ФИНАЛЕН ДОКЛАД:
ПРОДЪЛЖЕНИЯ НА 3 ПРОЕКТА ПО КП 33.7 – 2010
И 11 ПРОЕКТА ПО КП 33.8 – 2011
(ОЦЕНКА НА ЕФЕКТА)

ВРЕМЕВИ ПЕРИОД:

ДАТА НА ВЪЗЛАГАНЕ НА РАБОТНОТО ЗАДАНИЕ:

ДАТА НА ОТЧЕТ НА РАБОТНОТО ЗАДАНИЕ:

ОЦЕНИТЕЛИ: АЛЕКСАНДЪР НИКОЛОВ; АЛЕКСЕЙ КАЛЪОНСКИ

СЪДЪРЖАНИЕ:

I. КОНТЕКСТ

II. ЦЕЛИ, ЗАДАЧИ, ПОКАЗАТЕЛИ И МЕТОДИ ЗА ОЦЕНКА

III. ПРОЕКТИ 1-14

IV. ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ПРЕПОРЪКИ КЪМ ЦОИДУЕМ

V. ПРИЛОЖЕНИЕ № 1

VI. РЕЗЮМЕ НА БЪЛГАРСКИ И АНГЛИЙСКИ ЕЗИК

I. КОНТЕКСТ

Настоящият доклад е изготвен на базата на експертна оценка за ефекта и степента на постигане на стратегическите цели на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (ЦОИДУЕМ) в рамките на Конкурсна процедура 33.8-2011 (КП-33.8-2011), включително три проекта, които представляват продължение с анекс от предишната Конкурсна процедура 33.7-2010. Те се реализират със средства от Ромския образователен фонд – Будапеща (РОФ) и от републиканския бюджет. Проектите се вписват в „Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка 2006 - 2015 г.” и по-специално – в актуализираната през 2010 г. Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства. В тези рамки оперира Тригодишната програма на ЦОИДУЕМ. Обект на оценка са три проекта, продължаващи дейности по КП 33.7-2010 и 11 проекта по КП 33.8.

Проектите по КП 33.7 -2010 (анекси към КП 33.8-2011) са ориентирани към изпълнение на следните дейности:

- подпомагане на интеграцията чрез десегрегация
- извънкласни и извънучилищни дейности в приемни училища
- подобряване на образователната среда в приемни и средищни детски градини и училища
- дейности, свързани с родители на децата и учениците от приемните детски градини и училища
- дейности, насочени към позитивна промяна в нагласите на родителите на деца и ученици от етническите малцинства към образователната дейност в детската градина и училище
- въвеждане и развиване на целодневни форми на обучение
- въвеждане и развиване на полуинтернатни групи (ПИГ)

- повишаване квалификацията на учителите за работа в мултиетническа среда

Максималната стойност на един проект е 30 000 лева

Проектите по КП.33.8-2011 са ориентирани към изпълнение на следните дейности:

- подпомагане на интеграцията чрез десегрегация
- извънкласни и извънучилищни дейности в приемни и средищни училища
- подобряване на образователната среда в приемни и средищни детски градини и училища
- работа с родители на учениците от ромски произход – разработване на иновативни подходи, с цел създаване на устойчив ресурс в общността, (родители, младежи, доброволци), информирани и убедени в необходимостта от промотирането на образованието като ценност и подобряването на достъпа до образование на учениците от ромски произход
- работа с родители на учениците от приемните училища и насърчаване на съвместни дейности в смесени екипи – разработване на иновативни подходи
- въвеждане и развиване на целодневни форми на обучение
- въвеждане и развиване на полуинтернатни групи (ПИГ)
- повишаване квалификацията на учителите за работа в мултиетническа среда

Максималната стойност на един проект е 40 000 лева.

КП 33.7 – 2010 и КП 33.8- 2011 са в изпълнение на следните приоритети, залегнали в актуализираната Стратегия за образователна интеграция:

Приоритет 1.

Пълноценна интеграция на ромските деца и ученици чрез десегрегация на детските градини и училища в обособените ромски квартали и създаване на условия за равен достъп до качествено образование извън тях:

1. Проекти, насочени към подпомагане процеса на интеграция, чрез десегрегация.
2. Проекти за подобряване на училищната среда в приемните детски градини и училища.

Приоритет 2.

Подпомагане на средищните училища за гарантиране на достъп до качествено образование в тях:

1. Проекти за повишаване на квалификацията на учители.
2. Проекти за въвеждане и развиване на целодневни форми на обучение.
3. Проекти за въвеждане и развиване на полуинтернатни групи (ПИГ).

II. ЦЕЛИ, ЗАДАЧИ, ПОКАЗАТЕЛИ И МЕТОДИ ЗА ОЦЕНКА

Докладът за финална оценка си поставя следните цели в съответствие с Техническото задание на ЦОИДУЕМ:

- извършване на комплексна обективна оценка на постигнатите резултати по места, т.е. степента на съответствие между проектното предложение и реализацията
- анализ и оценка на ефективността на дейностите в три направления: с децата и учениците; с родителите и с учителите, като се анализират постигнатите ефекти и конкретните ползи за целевите групи
- оценка на въздействието на проекта върху по-голямата целева група, общност, среда и постигнати ли са промени, които ще бъдат взети предвид (или са взети предвид) в дългосрочен план
- идентифициране, анализ и оценка на добрите и лошите практики

- открояване на елементите на устойчивост и публичност, отразяващи степента на координация на водещите и партньорските организации и надграждане на постигнатите резултати
- релевантност на постигнати резултати спрямо заложените индикатори за успех в тригодишната програма на ЦОИДУЕМ, както и индикаторите, заложиени по конкретния проект от РОФ
- отправяне на препоръки за усъвършенстване на подходите при осъществяване на дългосрочните и краткосрочните цели на ЦОИДУЕМ

Конкретните параметри на оценката включват:

- комплексна обективна оценка на постигнатите цели и резултати от изпълнението на проектите по места
- анализ и оценка на ефикасността на реализираните с учениците дейности
- оценка на използваните инструменти, за подобряване на достъпа до образование, намаляване броя на необхванатите и рано напусналите ученици:
- идентифициране, анализ и оценка на добри и лоши практики в хода на изпълнението на проектите по места
- изследване на ефективността и ефикасността на дейностите свързани с повишаване квалификацията на учителите за работа в мултикултурна среда
- изследване на ефективността и ефикасността на дейностите, свързани с подобряването на мотивацията на родителите на децата от етническите малцинства и на отношението към училищното обучение, намаляване броя на необхванатите и превенция на ранното отпадане
- изследване на ефективността и ефикасността на дейностите, свързани с приемането и реализирането на устойчиви политики в областта на образователната интеграция изграждането на устойчиви партньорства между община (местна власт) и НПО, общност. (брой приети и одобрени документи – стратегии, планове и

т.н. от общината, брой нови приети документи; брой наети служители от общността в общината (по време на проекта/след приключване на проекта)

- изготвяне на препоръки за подобряване на подходите за осъществяване на дългосрочните и краткосрочни цели на ЦОИДУЕМ.

Оценката се опира на следните индикатори за постигане на проектните резултати, разработени от ЦОИДУЕМ и РОФ:

- брой общини, в които се планират и осъществяват ефикасни и адекватни дейности, свързани с дългосрочни политики за десеграция и образователна интеграция на ромски деца и ученици
- брой приемни училища/приемни детски градини
- брой ученици от ромски произход - бенефициенти по проекта, записани и интегрирани, които учат в приемни училища и се извозват от ромски махали и квартали
- брой новозаписани ученици от ромски произход, които преди това са посещавали сегрегирано училище
- брой деца от ромски произход - бенефициенти по проекта, записани и интегрирани които посещават приемни детски градини и се извозват от ромски махали и квартали
- намаление в отпадането на ученици от ромски произход спрямо предходна учебна година (в %)
- брой ученици от целевата група с повишени академични постижения
- брой родители на ромски ученици, членуващи в училищното настоятелство
- брой родители на ромски ученици, участвали в дейностите по изпълнение на проекта.
- брой родители на ромски ученици, присъствали на събития по изпълнението на проекта

- брой родители на не-ромски ученици, участвали в дейностите по изпълнение на проекта и присъствали на събития по изпълнението на проекта
- брой медийни участия (публикации в печатни и електронни медии, участие в ТВ и радио предаване и т.н.)
- дял на привлеченото външно финансиране на училището по време на изпълнението на проекта (в %)
- брой подписани споразумения за разбирателство между община и ромско НПО
- брой създадени коалиции по проекта между местните власти, НПО и други заинтересовани страни
- брой ангажиран/и представители на общността в дейности по проекта. (под ангажиран се има в предвид наети по проекта или от общината)
- брой ученици от ромски произход - бенефициенти по проекта, участвали в интеграционни дейности
- общ брой ученици от - бенефициенти по проекта, участвали в интеграционни дейности

Източници и методи на оценката:

Оценката се базира на цялостен анализ на наличната на място и предоставената в ЦОИДУЕМ документация (проектни предложения; междинни отчети; проектна и училищна документация, както текстуална, така и визуална; медийни публикации и крайни съдържателни доклади). От общо четиринадесет проекта, подлежащи на проверка и оценка, бяха посетени на място 8, от които 1 (Монтана) по анекс към 33.7 и седем по 33.8 (Дупница, Правец, Сливен, Тунджа, Средец, Варна, Нови пазар). Тези посещения бяха реализирани през втората половина на месец юни 2012 г. Останалите два проекта по 33.7 (Димитровград и Бургас) бяха посетени в рамките на предишната ни обиколка през есента на 2011 г. Изборът ни се опира на предварително документално проучване, електронно допитване и кореспонденция с всички проектни екипи, както и консултации с представители на ЦОИДУЕМ. Освен преглед на наличната документация на място, бяха проведени работни срещи (индивидуални и

колективни) с членове на екипите, родители, ученици, с цел пълнота и обективност, и с акцент върху съществуващите проблеми и произтичащите от натрупания опит препоръки. Бяха осъществени следните компоненти на проверка:

1. Преглед на мениджмънта и структурата при реализация на проекта.
2. Анализ на наличната текуща, междинна и окончателна документация с нейните текстуални и визуални компоненти (междинни и окончателни отчети за извършените дейности по работната програма; протоколи; материали и публикации за педагогическата (на места и психологическа) технология, профил на екипите и външните експерти; снимки, филми, публикации в пресата и интернет пространството).
3. Теренни проучвания, основаващи се на полуструктурирано интервю с членове на екипите (ръководители, директори на детски градини и училища, педагози и медиатори) и включено наблюдение на терен.
4. Полуструктурирани интервюта с ресорни представители на общините, съответните проектни екипи, директори и друг педагогически персонал, родители, ученици. Те бяха проведени въз основа на предварително разработен въпросник.

ПРОЕКТИ 1-14.

ПРОЕКТ 1.

МЯСТО НА ПРОЕКТА: ОБЩИНА БУРГАС – ГРАД БУРГАС (квартали „Горно Езерово” и „Победа” и село Рудник)

ИМЕ НА ПРОЕКТА: **„Обучението в професионална гимназия – сигурен път към успешна трудова и социална реализация на децата от етническите малцинства”**

Анекс към Договор № БС/ РОФ 33.7- 027/10.12.2010 г. по КП 33.7-2010.

Времетраене на проекта: 01.03.2012 г.- 30.06.2012 г.

Водеща организация: Община Бургас

Партньори: Фондация „Областен ромски съюз” ОУ „Хр.Ботев”-кв. Победа, ОУ „В.Левски” - кв. Горно Езерово, ОУ „Св.Климент Охридски”- с.Рудник, ПГ по туризъм „Проф.д-р Ас. Златаров” и ПГ по транспорт

Описание на проекта:

Проектът е ориентиран към изпълнение на приоритет 1 на КП 33.7-2010 г. – пълноценна интеграция на ромските ученици посредством десегрегация. Той е реализиран от екип на Община Бургас под ръководството на заместник-кмета по образование и култура, и фондация „Областен ромски съюз” като партньор, в продължение на успешно приключилия проект по КП 33.7 със специален анекс. И двете организации имат сериозен актив в областта на десегрегацията и интеграцията, редица проекти и инициативи, осъществени на територията на общината в периода 2006-2011 г. Общината разполага със сериозен финансов и материален ресурс, а по-дългосрочните и текущите приоритети в тази сфера са ясно определени. Налице са значителен институционален, професионален и индивидуален опит на участниците в екипа, и отлично познаване на специфичните проблеми на регионално и локално ниво. Сред тези проблеми като особено остри и нуждаещи се от постоянни усилия са определени рискът от отпадане от образователната система на ученици от етническите малцинства.

Продължението на проекта се изразява в работа с нови 24 ученици на възраст от 14 до 16 години, от етнически малцинства, посещаващи 3 основни училища на територията на Община Бургас. Те са били обучени и мотивирани да продължат образованието си след завършване на 8-ми клас в 2 професионални гимназии за придобиване на средно образование и професии, даващи им реална възможност за бъдеща реализация. Осъществени са базисни и надграждащи дейности с учениците и техните родители. Те са насочени предимно към: повишаване мотивацията за продължаване на образованието и придобиване на професионална квалификация; обучение в различни умения за адаптиране в новата училищна среда; информиране, консултиране, професионално ориентиране и превръщане на образованието в ценност. Проектът се реализира в същите 3 основни училища (изходни) и 2 професионални гимназии (приемни) на територията на Община Бургас. Изходните училища са съответно ОУ ”Христо Ботев” – кв. Победа, ОУ „В. Левски” – кв. Горно Езерово, ОУ „Кл. Охридски” – с. Рудник. В тях преобладават ученици от етнически малцинства със завишен риск от отпадане от образователната система. Приемните гимназии са съответно Професионална гимназия по автотранспорт и Професионална гимназия по туризъм. Продължена е и работата с 27-те ученици на възраст

от 14 до 16 години от етнически малцинства, приети и подлежащи на задължително обучение в двете професионални училища, вследствие на успешно изпълнения проект "Обучението в професионална гимназия – сигурен път към успешна трудова и социална реализация на децата от етнически малцинства“ (договор № БС/РОФ 33.7-027/10.12.2010 г). Новите проектни дейности надграждат вече структурирания комплекс през I-вия учебен срок с учениците от IX клас. Акцентите са поставени върху работата с техните родители и неформални ромски лидери, извънкласни дейности, дейности със смесените класове и повишаване образователното ниво на учениците, като се въвеждат четири основни направления: професионално консултиране, социално-педагогическо консултиране, образователна медиация и индивидуална подготовка за наваксване на пропуснатия учебен материал.

Целева група:

По данни на крайния съдържателен доклад, целевата група се определя, както следва:

Преки участници в проекта	Общ брой преки участници в проекта	В това число самоопределили се от етническите малцинства				
		Роми (брой)	Турци (брой)	Арменци (брой)	Евреи (брой)	Други (брой)
<i>Децa</i>	0	0	0	0	0	0
<i>Ученици</i>	50	35	12	1	0	2
<i>Учители</i>	20	0	0	0	0	20
<i>Родители</i>	50	35	12	1	0	2

Реализирани дейности в периода на проекта:

В общия контекст на приоритетите на община Бургас, създаването на предпоставки за успешна социална и трудова реализация на децата от етническите малцинства чрез професионално образование и интеграция сред връстниците им, представлява специфична пилотна дейност в досега недостатъчно разработена сфера. Проектният екип е предвидил и реализирал разнообразни дейности за обучение, консултиране, професионално ориентиране и насочване:

Организация и управление на проекта:

Всички необходими организационни стъпки са предприети своевременно, което беше установено от нас, както въз основа на проведения на място мониторинг през есента на 2011 г., така и на базата на представената текуща и крайна информация. Отчетеното в крайния съдържателен доклад по тази дейност съответства изцяло на реалната ситуация и няма съмнение, че тази ключова рамкираща дейност е била изпълнена качествено и в срок.

Обучителни дейности:

а) Подготовка и провеждане на еднодневно мотивационно обучение за 50 родители:

Дейността е проведена в контекста на конкретни приоритети, които именно в този проект са свързани с професионалната реализация на учениците. Те са сред потенциалните кадри, нужни за икономиката на региона. Акцентът е бил върху мотивацията на родителите, като освен към адекватна педагогическа технология, е прибегнато до услугите на професионален психолог, което е несъмнено предимство в тази дейност. Според екипа на проекта 80% от планирания брой участници е истински успех в сравнение с минималното участие на родителите по време на първата фаза на проекта.

б) Подготовка и провеждане на двудневен изнесен поддържащ семинар- екскурзия за 50 ученици от VIII и IX клас:

Тази дейност е съчетала общата социализация и ориентация на участващите ученици с конкретни контакти с представители на бизнеса, придружени от съответния обучителен пакет. Избраната педагогическа стратегия е била предимно интерактивна, като съчетава превенцията на насилие в училището в чисто социален план, с междуетническата толерантност. Отново се отчита 80% участие на планирания брой ученици. Проектният екип и партньорите тук демонстрират много добро познаване на етнокултурния контекст на общностно, квартално, семейно и индивидуално равнище.

в) Подготовка и провеждане на двудневно поддържащо обучение „Обмяна на опит и добри практики при работа с ученици от етнически малцинства“ за 20 учители от приемните гимназии ПГ по транспорт и ПГ по туризъм:

Тази дейност се вписва изцяло в приоритет II, като е проведена в две направления, задълбочаване на познанията за ромската общност и прилагане на различни иновативни методи, които биха могли да обогатят педагогическата практика в мултикултурна среда. Квалификацията на учителите е на високо академично ниво и те са утвърдени специалисти в своите области.

От съществено значение при реализирането на този кръг дейности са прилагането не само на съответните педагогически и психологически технологии, но и обратните връзки с участниците в тях, осъществени основно на анкетен принцип.

Практически дейности:

а) Продължаваща и поддържаща дейност- индивидуални консултации с учениците с професионален консултант от Фондация „Областен ромски съюз“- Бургас

б) Социално-педагогическо консултиране от назначен социално-педагогически консултант по проекта от Фондация „Областен ромски съюз“- Бургас

в) Образователна медиация от назначен образователен медиатор по проекта от Фондация „Областен ромски съюз“

г) Допълнителна училищна подготовка на 27 ученици от IX кл. за изравняване на образователното ниво

На базата на отчетените резултати и приложената документация този кръг от дейности е осъществен в срок и с минимално текучество или разминаване в съответните графици, като ясно показва добрата координация между отделните звена на екипа и ключовата роля на медиатора.

Ресурсни дейности:

а) Закупуване на абонаментни карти за градски и междуселищен транспорт за учениците-целева група по проекта

б) Закупуване на 27 комплекта учебници и учебни помагала за следващата учебна година

Ресурсните дейности, ключови за обезпечаването на логистиката на проекта, са реализирани качествено и в срок.

Интеграционни извънкласни дейности:

а) Организиране и провеждане на Дни на толерантността в двете ПГ

б) Организиране на спортен празник за учениците от смесени класове в ПГ по автотранспорт

в) Посещение и установяване на връзки с представители на местния бизнес

Този кръг от дейности в голяма степен залага на активното участие на учениците в широк спектър от образователни и спортни дейности, а също в социализиращи и професионално-ориентиращи мероприятия. Те са реализирани успешно, въпреки някои отбелязани от екипа проблеми, поради атрактивния си характер за младите хора.

Работа с общността:

а) Сформиране на Клуб “Активен родител” в центъра на Фондация “ОРС”

б) Организиране на инициативен комитет за подкрепа на интегрираното образование от неформални ромски лидери

Проектният екип ясно осъзнава важността на този вид дейности и е положил значителни усилия в тази насока, тъй като именно от тях зависи до голяма степен цялостната реализация на проекта и неговата устойчивост. Работата с родителите е провеждана планомерно и успешно с решаващата роля на ромското НПО и планираните структури са учредени и функциониращи. Предложенията на ромските лидери и родителите са оформени като официален документ и са представени на съответния ресор в Община Бургас с оглед на постигане на устойчивост и трайни резултати.

Популяризация:

- а) Провеждане на 1 въстъпителна пресконференция за запознаване на местната общественост с проекта и включените дейности;
- б) Отпечатване на сборник за работа с етнически общности, съдържащ обучителни материали и статии от проведените обучения и анкетно проучване по проекта
- в) Провеждане на 1 заключителна пресконференция и кръгла маса за отчитане на резултатите от проекта и обсъждане на проблемите на образователната интеграция на етнически общности

Всички елементи и продукти по този кръг дейности са реализирани качествено и в срок.

Като цяло реализацията на този проект може да бъде детайлно проследена във всичките негови фази и етапи, тъй като освен стриктното документиране и отчетност, са налице и постоянно прилагани механизми на вътрешна координация, самоконтрол и обратни връзки.

Устойчивост и публичност:

Устойчивостта и публичността са надграждащо продължение върху констатираното от нас по време на първата фаза на проекта. Добрите практики в тази посока са продължени успешно и резултатите са налице.

Резултати и постижения:

Посочените в крайния съдържателен доклад резултати са реализирани в максимално възможната степен, както в посока на количествени, така и на качествените показатели. Това личи ясно от приложените таблици и данните, относно специалните изисквания на спонсорите от РОФ, местните образователни институции, съответните общински ресори и НПО. Именно последното проектният екип отчита като „силни страни на и реален ефект от реализацията на този проект”. Извън обобщените в края на нашия доклад индикатори за количество и качество, налице са редица преки и косвени данни, които показват, че това е проект с реален и дългосрочен ефект в контекста на определящите приоритети. Проектът се откроява с добра прозрачност и публичност, напълно реалистична самооценка, която включва и някои отчетени слабости, които обаче се свеждат до единични случаи и на които по възможност е било реагирано адекватно и навреме (отсъствия, нарушения на дисциплината, епизодични прояви на нетолерантност).

Проблеми и препоръки:

Продължението на проекта потвърждава до голяма степен нашите впечатления от неговата първа фаза, съответно посочените от нас препоръки. Като цяло смятаме, че този проект може да бъде смятан за напълно успешна реализация на заложените приоритети и цели въз основа на много добра координация между различните звена на екипа и гъвкавата и добре обмислена стратегия по отношение на целевата група.

ПРОЕКТ 2

МЯСТО НА ПРОЕКТА: ГРАД ВАРНА

ИМЕ НА ПРОЕКТА: „**Да подадем ръка**”

БС/РОФ 22.8 – 2011/ 010

Времетраене на проекта: 01.10.2011 г. – 15.07.2012 г.

Водеща организация: Община Варна

Партньори: Народно читалище “Явин – 2004” – Варна

Описание на проекта:

Проектът е ориентиран към изпълнение на дейности, предимно свързани с приоритет 2. Конкретната им рамка е организирането на полуинтернатни групи и групи по интереси в 3 училища: СОУ „Любен Каравелов” (кв. „Аспарухово”), ОУ „Св. Иван Рилски” (кв. „Максуда”) и Първо ОУ (кв. „Владиславово”) в град Варна. Предприета е релевантната и добре позната в такива случаи проучвателна, медиаторска и организационна стратегия с цел формираните на доброволен принцип групи да отговорят на острата потребност от допълнително обучение на учениците от ромски произход,

срещащи затруднения в усвояване на учебния материал. Проектният екип (ръководител на проекта от Община Варна г-жа Албена Павлова, музикален педагог, отговорниците за трите обхванати квартала- директори и помощник-директори на съответните училища и представител на Община Варна от Съвета по етнически въпроси към общината, г-жа Кенарова) беше проведена работна среща и интервюта. В тази среща взеха участие и родители и ученици. Наличният немалък опит в тази сфера и отличното познаване на местната мултиетническа среда със специфичните проблеми на сегрегацията, езиковите, регионалните и субгруповите особености, очертава следния общ контекст. За разлика от други места са налице различни степени на владеене на български език, а също и самоидентификации в дву- и триезична среда, допълнително белязана от религиозни отлики („роми”, „турци”, „българи”, „православни”, „мюсюлмани”, „евангелисти”). Допълнителни затруднения създават различни случаи на политизация и големите разлики между трите квартала. Проектният екип е трябвало да реагира бързо за преодоляване на възникнали напрежения и слухове, свързани със събитията в село Катунца, тъй като разпространените слухове и страхове провалят една от екскурзиите. Средата в „Аспарухово” се оценява като относително най-благоприятна, тъй като образованието е в най-голяма степен осъзната нужда, респективно има стремеж към по-добро овладяване на българския език, който в тази субгрупа обикновено се говори добре от мъжете и по-слабо от жените. Същевременно в този квартал ранните бракове и откъсването от училище са относително рядко явление и на практика няма отпадане на ученици и дори такива, които да остават на поправителни изпити в пети и шести клас. И тук като голям проблем се явява „голямото отпадане” при кандидатстването след седми клас, като онези, които преодолеят тази бариера на практика продължават без никакви проблеми в следващата образователна степен. Степента на сегрегация в „Аспарухово” е относително най-малка и наистина става дума за мултикултурна среда, която е допринесла за по-голямо участие на деца в смесените паралелки и до най-видима благоприятна промяна в нагласите.

В кв. „Максуда”, населен с компактно ромско население, децата от български етнически произход са единици, като сред самите роми съществуват по-подчертани субгрупови и статусни деления, които създават специфични проблеми при реализацията на проекта. Усилията за преодоляване на съществуващите тук субгрупови и политически бариери, са се увенчали с известен успех поради ключовата роля на общоприетия и

високоуважаван медиатор от Народно читалище „Явин 2004” (кв. „Аспарухово”), Н. Николов. Екипът на проекта смята, че по същество в „Максуда” има нужда от надграждащи дейности по десегрегация, но отчита нежеланието на немалка част от ромските родители да пускат децата си извън квартала, което би затруднило реализирането на „извозване”. Преодоляването на известните краткотрайни напрежения и страхове в „Максуда” е наложило много силен акцент върху работата с родителите, не само чрез медиаторите, но и чрез постоянен личен контакт от страна на педагозите. За това е допринесла и богатата културна програма, в която художествените форми не са заложени като „странична дейност” към ПИГ, а имат ключово образователно значение. Освен участието на самите родители в културната програма и стремеж тя да бъде достояние на цялата общност, е привлечен професионален хореограф, който е успял да изведе като приоритет артистичните заложи на децата на основата на различни фолклорни разработки.

Първо ОУ в кв. „Владиславово” се е формирало от сливането на две други училища, с категорично преобладаване на ученици-роми. Проектният екип оценява това като трета „работна ситуация” в контекст на ефективно двуезичие, но с тенденция за засилване на познанията по български език като резултат от друг проект, започнал още от първи клас. Именно в паралелката, в едната от четирите паралелки, която е включена в езиковото обучение няколко години по-рано, вече има отличници на фона на видимо по-слабия успех в останалите три. В рамките на цялостния пакет от дейности, екипът е трябвало да реагира гъвкаво, като постави допълнителен акцент върху мотивацията на родителите и учениците, а също и засили участието в екскурзиите. В резултат на Външното национално оценяване са постигнати добри резултати, най-вече по български език и литература и други хуманитарни и природни науки.

Като цяло екипът е професионален, високо мотивиран и далеч не се е формализирал само в предвидените дейности. Постепенно е изградено голямо взаимно доверие, пряко или чрез медиация, като най-успешните резултати се отчитат в „Аспарухово”, тъй като по оценка на екипа около 70% от ромските деца са взели матурите си и нараства нагласата за кандидатстване във висши училища. Най-високият резултат по български език в „Аспарухово” е на ромско дете- мн. доб. 4,75.

Целева група:

Преки участници в проекта	Общ брой преки участници в проекта	В това число самоопределили се от етническите малцинства				
		Роми (брой)	Турци (брой)	Арменци (брой)	Евреи (брой)	Други (брой)
<i>Деца</i>	0	0	0	0	0	0
<i>Ученици</i>	100	90	8	0	0	2
<i>Учители</i>	8	3	1	0	0	4
<i>Родители</i>	166	148	14	0	0	4

Реализирани дейности в периода на проекта

Дейностите по проекта изцяло съответстват на заявеното във формуляра за кандидатстване, а също и на данните от междинния доклад и другите налични текстуални и визуални материали. Спазен е предвиденият график, с направените по-горе уточнения, в случаи, изискващи бърза и гъвкава реакция от екипа.

Работа с родителите от ромската общност

Тази извънредно важна дейност е осъществявана регулярно и е насочена към трайна промяна на нагласите. Използвани са различни форми: родителски срещи, работа чрез медиатори от общността, постоянни посещения и консултации на педагозите, включване на родителите в културната програма. Особено внимание е обърнато на проблемни, индивидуални случаи и техния семеен контекст, а също и на общи мероприятия (когато е било възможно) за съвместни празнични изяви между отделните квартали. На практика актуалният брой на обхванатите родители надхвърля с 16 заявената бройка от 160 души. Приложена е пълна и компетентно изработена документация.

ПИГ СОУ “Любен Каравелов” - кв. „Аспарухово”

Формирани са две ПИГ от 50 ученици, (като двама от тях отпадат поради преместване и са заместени с други двама) в пети и шести клас със съответните проучвателни и подготвителни мероприятия (родителска среща, медиация и др.). Осигурени са съответните учебни материали и консумативи, полагащата се храна и е осъществена предвидената допълнителна, образователна, културна и спортна програма, а също и двете екскурзии, предвидени по проектното предложение. Екскурзиите имат адекватна и разнообразна програма. Сумарните количествени показатели дават ясна представа за резултатите от приоритетната образователна дейност, както следва: 100 % от учениците в ПИГ преминават в по-горен клас без поправителен изпит при запазване на успеха при 76 % от тях и повишаване на успеха при 24 %.

ПИГ ОУ “Св.Иван Рилски” - кв. „Максуда”

Формирана е една ПИГ от 25 ученици от трети клас (трима отпаднали, заместени с други двама). Осъществени са сходни по профил, график и ръководство дейности.

Създадена е среда на пълноценна социална интеграция. Приложена е необходимата документация.

ПИГ I ОУ - кв. „Владиславово”

Формирана е една ПИГ от 26 ученика от 4 клас, от четири паралелки. Налице е известно текучество (4 деца напускат по семейни причини и на тяхно място са записани нови 3 деца, 2 от които в трети клас, така че актуалният брой обхванати е 25). Осъществени са сходни по профил, график и ръководство дейности. Създадена е среда на пълноценна социална интеграция. Приложена е необходимата документация.

Развитие на творческите възможности на децата

С ключовото участие на партньора Народно читалище „Явин 2004” в трите училища са формирани четири танцови и три певчески групи със съответното професионално ръководство, които са били с много голямо значение, не само за заложените конкретни цели и задачи по тази дейност, но и за допълнителна мотивация и постоянен контакт с родителските общности, а също и за изграждане на нагласи на взаимна толерантност и опознаване в мултикултурна среда. Напълно според очакванията при подобен вид дейности няма никакво разминаване в планирания и актуалния брой участници (100 ученици).

Образователни екскурзии и посещения на исторически обекти

Проведена е една учебна екскурзия с добра програма, придружена от мултимедийна презентация на учителите от СОУ „Л. Каравелов”. Поради посочените по-горе причини са участвали 57 от планираните 100 ученици.

Организиране на спортни срещи между участниците от трите училища

Отново ключова роля тук е изиграл медиаторът Н. Николов и педагогическият екип, като са били осигурени спортни екипи, награди и храна. Няма разминаване в броя на участниците (100 души).

Провеждане на концерти в училищата

Дейност отново свързана с цялостната програма на проекта, която съчетава повечето цели с публичността, включително с участие на представители на Община Варна и заместник кмета на район Аспарухово на заключителния концерт, проведен на 13 юни т. г. Проектът отчита участие на 100 ученици и 160 родители от целевата група в тази дейност.

Осигуряване на информираност и публичност на проекта

В самия проект е заложен значителен акцент върху тази сфера, дължащ се на активната позиция на ръководството, партньорите, професионалните педагогически кадри и заявените приоритети на общината. Финалният доклад дава пълна представа за целия впечатляващ пакет от електронни, печатни и други публикации, в няколко сайта, включително и новинарски, разнообразни рекламни материали, брошури, визуални материали с учебен и нагледен характер в самите училища, телевизионни предавания в местната телевизия и фотогалерия. Адресат на тази кампания е не само широката

общественост, но и местната педагогическа общност в контекста на информиране за работа в мултикултурна среда и обмяна на опит.

Администриране на проекта

Всички предвидени работни срещи, предварителни, междинни и заключителни дейности са извършени в срок, като са налице всички отчетни материали, висока степен на самоконтрол и изключително добра координация между партньорите.

Устойчивост и публичност

По отношение на публичността виж по-горе дейност № 9 . Проектният екип смята, че в специфичния контекст на провеждане на проекта, при немалко колективни и индивидуални случаи, изискващи специален подход, че „най-големият успех на проекта е трайната промяна в родителските нагласи”, особено в кварталите „Максуда” и „Владиславово” и устойчивостта ще се търси именно в тази посока. Това е ясно заявен приоритет на общината в лицето на ръководителя на проекта и на съществуващите предстоящи и съществуващи програми и проекти. Общинската програма за интеграция ще продължи осигуряването на малки бюджети за всяко училище, ще бъде задълбочена и продължена работата в посока на приоритета за овладяване на българския език, включително чрез външно финансиране и кандидатстване.

Резултати и постижения:

Крайният съдържателен доклад сумира вече посочените от нас на съответните места качествени и количествени показатели, които дават ясна и напълно реалистична представа за постигнатите резултати. Качеството на извършените дейности, при цялата относителност на подобен тип показатели, е високо, най-вече поради опита, мотивацията и високия професионализъм на ангажирания педагогически персонал, който в случая не се нуждае от допълнително обучение. Що се отнася до партниращото НПО, то е изиграло решаваща роля, включително в проблемни зони и ситуации. Оценката ни за проекта е много висока и смятаме, че той е еталонен за работа с градски ромски общности.

Проблеми и препоръки:

Единствената препоръка, която бихме отправили е опитът на този много добре сработен екип, да бъде популяризиран и на национално равнище.

ПРОЕКТ 3

МЯСТО НА ПРОЕКТА: ГРАД ДИМИТРОВГРАД, ОБЛАСТ ХАСКОВО

ИМЕ НА ПРОЕКТА: „**Заедно учим, играем и растем**”

Анекс към Договор № БС/РОФ 33.7- 013/10.12.2010

Времетраене на проекта: 01.03. – 30.06.2012 г.

Водеща организация: Община Димитровград

Партньори: Народно читалище „Рома – 2004”

Описание на проекта:

В горепосочения период се реализира надграждащо продължение на проекта „Заедно учим, играем и растем” по конкурсна процедура 33.7-2010. Запазва се форматът на реализиране на дейности, които обхващат деца от ромски и неромски семейства в общообразователна среда в четирите детски градини, от които едната е ЦДГ. Проектът е ориентиран предимно към приоритет 1, свързан със създаване на атмосфера на толерантност и подобряване на общата образователна среда в детските градини, като предпоставка за равен старт в училище. Реализира се в мултиетнична среда (вж. профила на целевата група по-долу, като отново тя е определена предимно чрез самоизява на идентичност). Централно място заемат специфичните проблеми на ориентация в и изучаване на обкръжаващия природен и социален свят, поощрение на творческите заложби, с акцент върху езиковите и говорните умения и общуването. В първия етап на проекта са включени помощник-възпитатели и медиатори от ромската общност, част от които са и родители. Във втория етап на проекта ключова роля е отредена на медиатор-ромски активист с опит в сферата на предучилищното образование с цел извеждане на деца от кв. „Изток” и пренасочване към смесените групи в ОДЗ 3. Представителите на родителите трябва да участват в работата на сформираните клубове по интереси. Проектният екип при реализацията на този етап е взел предвид профила на многоетничната среда, включително с нейните езикови и социални параметри, като по този начин адресира широк спектър от дейности. Той е насочен не само към надграждане на дейности и разширяване на обхвата на подготвителните групи за постъпване в първи клас, но и към ефект към общите процеси на интеграция в общината т.е. към по-широка група от непреки бенефициенти. Така дейностите се вписват в проектни инициативи по социалното включване на общинско равнище, адресирани към по-широк от деца и ученици в рамките на други проектни инициативи, насочени към интеграцията на ромското население.

Целева група:

Преки участници в проекта	Общ брой преки участници в проекта	В това число самоопределили се от етническите малцинства				
		Роми (брой)	Турци (брой)	Арменци (брой)	Евреи (брой)	Други (брой)
<i>Деца</i>	122	86	7	-	-	29
<i>Ученици</i>						
<i>Учители</i>						
<i>Родители</i>						

Реализирани дейности в периода на проекта:

Централно място в кръга от конкретни дейности заема обучението на децата в клубове по интереси, осъществявано в рамките на четири месеца, съответно по 40 часа на месец във всяка група.

Организационна дейност

Крайният съдържателен доклад лаконично свежда организационната дейност до няколко работни срещи, вътрешен мониторинг, изготвяне на съответните програми и графици, които са логично продължение на първия етап. Налице е необходимата документация, в което се уверихме и лично по време на нашия мониторинг, проведен през есента на 2011 г.

Обучение на децата в клубове по интереси

Реализира се в рамките на 7 клуба по интереси, като обхваща 122 деца, 11 учители и 4 помощник-възпитатели, което е повече от планираната бройка (102 деца и 10 учители). Налице са необходимите отчетни документи, включително визуални материали. Дейността е извършена в съответствие със заявения график.

Популяризация и рекламна кампания

Насочена е към мотивиране и ангажиране на „местната общественост” и откроява добрите практики, основно в четири публикации на сайта на общината и в два местни вестника. Подготвени и разпространени са и предвидените рекламни материали.

Съвместни екскурзии с културна и образователна цел с деца и родители от централни детски градини.

Еднодневната екскурзия, която си поставя обичайните в този формат цели, по план е трябвало да обхване 102 деца-участници в проекта, 30 от подготвителните групи от две „неромски” ЦДГ, 60 родители и 10 учители. В екскурзията вземат участие 112 деца, 15 учители, 8 помощник-възпитатели, 36 родители и 4 души медицински персонал, като в случая, според нас, в доклада трябваше да бъдат по-ясно дефинирани мултикултурният профил и програмата с нейните конкретни образователни цели. Посетени са Пловдив и Бачковският манастир. Налице е пълната необходима документация по тази дейност.

Групови срещи между ромските и неромски родители и деца

Тази дейност е проведена по утвърдения, но в редица проекти недостатъчно прецизиран модел на взаимно опознаване на основата на календарните празници. Според

нас, въпреки пълното спазване на графика и предвидения обхват на участниците, именно тук е било мястото за по-широки експертни консултации и публичност.

Устойчивост и публичност:

Проектното продължение следва насоките по мултиплициране на ефекта в посока на формиране на убеденост у родителите за ползата от предучилищна подготовка на децата им и по-нататъшно обединение на усилията на общинската администрация, НПО и ромската интелигенция в областта на образователната интеграция. Конкретните дейности се вписват изцяло в реализацията на Общинския план като част от заявените приоритети.

Отново повтаряме нашето заключение от предишната фаза, че на проекта е дадена известна публичност, но би могло да бъде осъществено по-широко отразяване в местните медии. Като цяло смятаме, че и в крайния доклад е било необходимо по-прецизно и стриктно дефиниране, съответно отчетност, не само в тази насока, но и по отношение на количествените и особено качествените показатели с оглед на ефикасността на реализацията на дейностите.

Постижения и резултати:

Цялостната ни оценка потвърждава реалистичния извод от крайния съдържателен доклад, че целите и задачите са постигнати по отношение на 90% от децата-участници. Напълно разбираме колебанията на проектния екип по отношение на резултатите спрямо родителската общност и по-широкия кръг от непреки бенефициенти. Според нас важен практически резултат е именно ориентацията към началната училищна степен и следва да се отвори контактът със съответните училища, в които децата ще постъпят в първи клас.

Крайният съдържателен доклад напълно реалистично отчита някои от обичайните слабости, дължащи се предимно на самата сложна социална и културна среда на локално ниво. Според нас вътрешният самоконтрол, координация, изпълнение на формалните и неформалните роли на участниците и партньорите са били на нужната висота и като цяло оценката на ефекта на надграждащите дейности е изцяло положителна и не се различава от вече направената оценка по отношение на първия етап на проекта.

Проблеми и препоръки:

Напълно в този дух нашите препоръки, освен конкретно посочените на съответните места по-горе, могат само да следват предишния ни мониторингов и оценъчен доклад от 2011 г. Може би най-важната препоръка е свързана с необходимостта от привличане на професионална външна експертиза (в сферата на педагогическите технологии, психологията и езиковото обучение в тази възраст). Надяваме се те да бъдат взети предвид при следващи подобни проекти. Отново потвърждаваме, че изборът за допълнително финансиране на този проект е бил правилен.

ПРОЕКТ 4

МЯСТО НА ПРОЕКТА: ГРАД ДУПНИЦА, ОБЛАСТ КЮСТЕНДИЛ

ИМЕ НА ПРОЕКТА: „**Знам и мога**”

БС/ РОФ 33.8-2011/020

Времетраене на проекта: 05.10.2011 г. – 15.07.2012 г.

Водеща организация: Община Дупница

Партньори: Сдружение „Амала-Приатели”

Описание на проекта:

Проектът включва разнообразни дейности, адресирани към ученици и родители от ромската общност в с. Крайници и свързани с двата приоритета на КП 33.8. Част от учениците, и по-точно 15 младежи от IX и X клас се извозват до две училища в град Дупница. Същевременно са формирани 3 пилотни класа от общината, в които е приложена нова интерактивна система за обучение. По този начин е тествана иновативна стратегия за образователна интеграция на деца от ромския етнос, в унисон с политиките на местната власт, и осъществявана с подкрепата на родителите и НПО. По този начин се измерва и отчита усвояването на знания в учебните часове, според възрастовите особености. Паралелно с това са осъществени значителен брой извънкласни дейности и е въведена система от стимули за учениците, отбелязващи напредък. Друга, много важна част от проекта, е работата с родителите, насочена към повишаване на тяхната мотивация за оказване на подкрепа на децата им, насърчаване на доброволчеството и активизма. За целта се стимулират материално и родителите, чрез подсигуряване на учебни материали, консултативи и дрехи за техните деца.

Проведните срещи и интервюта в Община Дупница и село Крайници, с представители на екипа, ученици и родители, дават представа и за някои конкретни предизвикателства и проблеми, свързани с реализацията на проекта. Така например, както

и на други места, честата смяна на общинската власт е довела до засилване на ролята на НПО „Амала”, като стремежът е към независимост от променливата политическа конюнктура и, същевременно, запазване на ефективността.

Благоприятно обстоятелство се оказва фактът, че ромите от с. Крайници, макар и да живеят сравнително обособено, владеят много добре български език и няма ромски деца, необхванати от училищната мрежа. Като цяло, нагласите към продължаване на образованието са позитивни, въпреки, че значителна част от родителите са безработни, а някои са без образование. Големите ученици са в българска среда в пропорция, позволяваща пълна десегрегация. При малките ученици един от класовете е чисто ромски, но именно този клас е показал най-високи резултати при проведените специални измервания. Извънкласните дейности се извършват безпроблемно, още повече, че в с. Крайници все още не е въведено целодневното обучение. То, както бе отбелязано и на други места, затруднява реализацията именно на този тип дейности. Голяма заслуга за крайния успех на проекта има и колективът на училището в село Крайници, начело с директора Гергана Велинова, който работи паралелно по различни проекти и успява да съчетае хармонично дейностите по тях. В рамките на този проект е установено повишаване на успеха с 1 единица сред обхванатите деца.

Амбицията на учителския колектив е да превърне училището в с. Крайници в средищно, чрез привличане на 10 деца от съседното село Червен брег. Проведената среща с родители и ученици в ромската махала на с. Крайници даде допълнителна престава за позитивните нагласи сред бенефициентите, които подчертаха желанието си за осигуряване на храна и безплатни учебници за учащите се. Както на други места, така и тук пролича връзката между нагласите за продължаване на образованието и очакванията за по-активна намеса на държавата в тази сфера.

Целева група:

Преки участници в проекта	Общ брой преки участници в проекта	В това число самоопределили се от етническите малцинства				
		Роми (брой)	Турци (брой)	Арменци (брой)	Евреи (брой)	Други (брой)
<i>Деца</i>	18	11				7
<i>Ученици</i>	76	53				23
<i>Учители</i>	6					6
<i>Родители</i>	23	19				4

Реализирани дейности в периода на проекта:

Организационно-технически дейности по администриране на проекта:

На основата на подписаното партньорско споразумение, е изработен ефективен план за управление на проекта. По споменатите по-горе причини, той е бил обект на гъвкаво текущо преформулиране, най-вече по отношение на сроковете.

Създаване на общинско звено за образователна интеграция на учениците от обособени ромски квартали в приемни училища. Идентифициране и включване в подготовката и приемането на правилник за организацията и дейността на звеното на всички заинтересовани страни – местна власт, училища, НПО сектор и родителска общност:

Проведени са входящи тестове за оценяване на общото ниво на интегрираност с общ резултат добър 3.85. В края на учебната година изходящите тестове установяват резултат мн.добър 4.65. Идентифицирани са 10 даровити ученици, които са записани в клубове по интереси. Общинското звено за образователна интеграция изиграва решаваща роля най-вече в туширането на известно напрежение, възникнало в две от приемните училища около „случая Катунца”. Съветните документи са налице, като включват предвидения правилник за организация и дейност на звеното.

Изследване на профила и очакванията на съвременните ученици и техните родители:

Тук е включена група от 36 ученици, 29 родители и 7 учители – всички от с. Крайници, и двама външни експерти. Единият от тях е психолог. Поради естеството на събраната първична информация, е взето решение за разширяване на обхванатата група с още 26 ученици, 16 родители и 17 учители от град Дупница. След проведените анкети и интервюта с респондентите, е издаден доклад с резултатите и препоръките на експертите, част от които са оповестени в медиите.

Идентифициране и избор на три пилотни класа от трите училища, с различен процент на ромски ученици – нисък, среден и висок, в които да бъде приложена система за измерване на нивото на усвояване на знания по време на учебните часове:

Използван е софтуерният продукт „ЕнВижън”, който допринася за повишаване на качеството на образователния процес. Обхванати са 54 ученици от трите пилотни втори класа, които в края на годината показват среден успех мн. добър 4.50. Участват и 4 учители. Проведени са три открити урока и са направени диск с учебните материали и снимки.

Осигуряване на безплатен транспорт за учениците от с. Крайници пътуващи до град Дупница и учещи в средни професионални гимназии в града:

Транспортът е осигурен за тригодишен период, включително след приключването на проекта, което е един от елементите на устойчивост. Документацията е в изряден вид.

Създаване на клуб „Който знае, може и успява” – за учениците и Квартален съвет за родители:

Дейността е извършена с помощта на експертен съвет. Формирани са две смесени групи от ромски и български деца, като се следва предвидената културна програма (обичайните в случая прояви, насочени към общуване, взаимно опознаване на основата на фолклора и календарните празници). С помощта на сдружение „Амала, за целта е оборудвана специална класна стая. Създаден е и квартален съвет, осъществяващ контролни функции по отношение посещаемостта на учениците на извънкласните занимания. Обхванати са 35 ученици и 5 родители от село Крайници.

Организиране и провеждане на извънкласните и извънучилищни дейности в зависимост от индивидуалните планове на децата:

Включват допълнителни часове за подготовка и самоподготовка; часове за спортни мероприятия; часове по здравно образование и часове по гражданско образование. Обхванати са 46 ученика и са закупени необходимите материали.

Разработване и въвеждане на система за стимулиране на учениците, желаещи да продължат образованието си в средни училища и/или професионални гимназии в гр. Дупница:

На работна среща между общинското звено, кварталния съвет и учителите, участващи в проекта, е разработена система от стимули за учениците с добри постижения и редовна посещаемост през учебната 2011/2012 г. Тук са осъществени две екскурзии - до Рилския и Роженския манастир, раздаване на предметни награди и скромно тържество за приключване на учебната година. Обхванати са 69 ученика.

Организиране и провеждане на двудневен семинар за обучение на родители и учители и членове на екипа:

Осъществена в срок и по предвидената програма. Обхванати са 25 души.

Популяризиране на проекта:

Проведени са 4 пресконференции, както и публично представяне на резултатите от проекта пред представители на МОМН, РИО и местната общественост. Проведен е и открит урок в училище „Христаки Павлович” – гр. Дупница. Налице са публикации в местната преса и 1 предаване в „Рила ТВ”, както и съответните предвидени рекламни материали.

Устойчивост и публичност:

За публичността виж дейност 10. По отношение на устойчивостта, освен транспортното обезпечаване за по-продължителен срок, са предвидени и други мерки. Сред тях са: запазването на звеното за образователна интеграция с осигурено финансиране от Община Дупница; продължаване на добрите практики за работа с родителите и

учениците, което ще се осъществи от сдружение „Амала” и кварталния съвет; планира се разширяване на обучението чрез интерактивни методи и в други паралелки. Предвижда се мултиплициране на резултатите от проекта с помощта на местните медии.

Резултати и постижения:

Проектът е успял да постигне трайна промяна на нагласите сред обхванатите ученици и родители. Показателно в тази посока е обстоятелството, че част от родителите са се включили в проекта „Нов шанс за успех” на МОМН за получаване на основна образователна степен. Сигурни качествени и количествени индикатори за успеха на проекта са: увеличената посещаемост на ромските ученици в училище; повишената успеваемост; активното участие в извънкласните форми; задържането и успешното дипломиране на 15 младежи от средния курс; въвличането и активното участие на родителите в образователно-възпитателния процес и изграждането на стабилен модел на единорядно действие между местната власт, НПО, училищата, родителите и учениците. Като цяло смятаме, че проектът се откроява с изключително разнообразни и иновативни дейности, при това повечето от тях са проведени със съответната модерна методология и педагогическа технология и чрез привличане на външни експерти на конкурсен принцип.

Проблеми и препоръки:

Проектният екип достатъчно ясно очертава първоначалните проблеми, породени от промените в общинската власт. Те са били преодолени своевременно, за което основна заслуга имат представителите на НПО „Амала-Приятелите” и в частност – ръководителката на проекта Ю. Любенова. Тези временни затруднения по никакъв начин не са накърнили крайния положителен резултат.

Единствената ни препоръка е в бъдеще да бъде подсигурана по-широка публичност, особено чрез електронното пространство.

ПРОЕКТ 5

МЯСТО НА ПРОЕКТА: СЕЛО ДЖУЛЮНИЦА, ОБЩИНА ЛЯСКОВЕЦ, ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

ИМЕ НА ПРОЕКТА: **„Заедно да преоткрием нашето училище”**

Договор № БС/РОФ 33.8-2011/013

Времетраене на проекта: 01.10.2011- 31.05.2012 г.

Водеща организация: Община Лясковец

Партньори: Народно читалище „Пробуждане-1896”, с. Джулюница.

Описание на проекта:

Дейностите се съсредоточават в Клуб за изучаване и пресъздаване на български и ромски традиции. Участниците са ученици от двата етноса от ОУ „П. Р. Славейков”- с. Джулюница. Основната насока е съхраняване и развитие на културната идентичност с акцент върху социализацията, което е в контекста на десегрегационната политика на Община Лясковец за обхващане на ромски деца от закрити училища в други населени места и ученици-етнически българи от село Джулюница. Екипът преценява, че трябва да се работи и за повишаване на професионалните умения на учителите, а също и за преодоляване на неангажираността на родителите, тъй като непознаването на ромската

култура е предпоставка за предразсъдъци и прояви на нетолерантност. Община Лясковец осъществява сътрудничество и с известния Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе”. Въпреки сравнително скромния финансов ресурс на проекта, той допринася за търсенето на нови подходи при изграждането на благоприятна приемна среда. Това се осъществява в ситуация, в която над 80% от децата от 1 до 3 клас посещават основното училище в село Джулюница и съществуват предпоставки за пълна интеграция на ромските деца от закритите училища. Така че подходящо е избран кръг от идентифицирани проблеми, най-вече коренящи се във взаимното непознаване, съответно акцентът е поставен върху възрастовата група от пет-шестгодишни деца. Проектът се вписва органично в Областната стратегия на област Велико Търново 2005-2015 г. и Общинската програма за интеграция на ромите на Община Лясковец (2010-2015 г.), съответно и в двете приоритетни области „ пълно обхващане и задържане на ромските деца в училище” и „ десегрегация на ромското образование”.

Целева група:

Преки участници в проекта	Общ брой преки участници в проекта	В това число самоопределили се от етническите малцинства				
		Роми (брой)	Турци (брой)	Арменци (брой)	Евреи (брой)	Други (брой)
<i>Деца</i>	8	3				
<i>Ученици</i>	114	29				
<i>Учители</i>	12					
<i>Родители</i>	10	6				

Реализирани дейности в периода на проекта:

Създаване на екип и организация за реализация на проекта

Извършени са всички необходими стъпки по тази дейност, като е осъществена и анкета сред участниците на клуб „Заедно”, включително и сред родителите. Налице са необходимите редовно съставени отчетни документи.

Обучение на учители за работа в мултикултурна среда

Програмата по тази дейност, както и материалите са съгласувани с началника на РИО-гр. В. Търново. Методите на обучение и профилът на учителите не са отразени в крайния съдържателен доклад. Триденното обучение обхваща „12 лица”.

Сформиране на клуб по интереси „ Заедно ”

Всички необходими стъпки за учредяването на клуба са осъществени по график. Закупено е необходимото оборудване и са формирани две групи на възрастов принцип (първата от 1 до 3 клас и втората от 4 до 8 клас), общо са обхванати 30 ученика.

Провеждане на дейностите на Клуб „Заедно” по тематични направления

Избрана е обичайната ориентирана към календарно-празничния цикъл програма. Привлечен е обаче лектор по фотография, използват се интерактивни методи и игри, а тържествата се провеждат в присъствие на родителите. Същевременно е проведена беседа с учениците от 7 и 8 клас на тема „Какво е толерантност и необходима ли е според вас?“. Други беседи и два тренинга с учениците са проведени по график, а също и екскурзия до родното място на патрона на училището П. Р. Славейков, град Трявна. Екипът отчита голяма активност и завишен интерес от страна на децата от двете общности, за което са допринесли и проведените три изложби. Това се отнася и за родителите, които активно се включват при провеждането на част от занятията, включително в проведения фолклорен фестивал „Отворено сърце“- гр. В. Търново. Дейността е популяризирана и чрез изложба в сградата на РИО-гр. В. Търново. Участвали са 30-те ученици от Клуб „Заедно” , 84 други ученици от ОУ „П.Р. Славейков” – с. Джулюница, 10 от планираните 25 родители/настойници и 5 представители на „местната общност”. Една от финалните дейности е и провеждане на мащабно карнавално шествие в село Джулюница.

Работа с родителите

Освен вече посочените форми и начини на ангажиране и мотивиране на родителската общност, е създаден Родителски клуб с 10 члена, който провежда редовни сбирки и разработва тематична програма за работа с родителската общност. Организирана и проведена е Кръгла маса на тема „Знаем как да живеем и как да празнуваме”.

Популяризация на проекта

Стартирането на проекта е отразена на сайта на Община Лясковец. Проведена е пресконференция с участие на преки и косвени бенефициенти и представители на Община Лясковец. Изработени са различни рекламни материали и хода на проекта се отразява

периодично в Бюлетин на Община Лясковец. Налице е и една дописка в регионалния в. „Борба”. Общината е съфинансирала екскурзията до Трявна и провеждането на фотоизложбата в РИО-В. Търново. Пресконференцията за приключване на проекта е проведена обаче в самото училище, сред самите преки и косвени бенефициенти и „гости”.

Устойчивост и публичност

Крайният доклад не акцентира върху елементите на устойчивост, но достатъчно ясно откроява приоритетите на общината в тази сфера. За публичността, която ние оценяваме като добра за скромните финансови параметри на проекта, вж. дейност 6.

Резултати и постижения

Самият екип оценява работата си като много добра и всички налични документални и визуални материали, анализирани от нас, включително крайния съдържателен доклад потвърждават тази самооценка.

Проблеми и препоръки

Количествените показатели по реализираните дейности, ефикасността на работата и постигнатия благоприятен ефект, както по отношение на целевата група, така и на локално ниво са свършено ясни и релевантни. Проблематично обаче е извеждането на някои качествени показатели, при цялата тяхна относителност. В тази връзка проектният екип е трябвало по-добре да открие съответствието между заявените интерактивни

иновативни методи и профила на учителите- един постоянен проблем, който за съжаление често свежда тази ключова дейност до рутинни и формални занимания.

ПРОЕКТ 6

МЯСТО НА ПРОЕКТА: ГРАД МОНТАНА, ОБЛАСТ МОНТАНА

ИМЕ НА ПРОЕКТА: „Интегрирано образование в Община Монтана”

Анекс към договор БС/РОФ 33.7 – 057/10.12.2010 г.

Времетраене на проекта: от 01.03.2012 до 30.06.2012 г.

Водеща организация: Община Монтана

Партньори: Фондация за регионално и културно развитие „Нангле – 2000”

Описание на проекта:

Проектът продължава напълно успешно и ефикасно реализираните дейности от първия етап, проведен в рамките на КП 33.7-2010 г. Налице е пълен комплект от документи в отличен вид, които удостоверяват пълноценното изпълнение на целите и задачите на проекта и неговия значителен ефект върху процесите на десегрегация и интеграция, както на общинско, така и на областно равнище. Това наистина е амбициозно

по обхват и спектър от дейности начинание, опиращо се на солиден дългогодишен опит на всички участници и партньори и в случая се реализира реално надграждане в контекста на заявените дългосрочни цели на партньорите. Изключително благоприятен фактор е отличната координация между общината и партньорската организация, ясно очертана още в първия етап на проекта. Важно значение има и високата лична мотивация на членовете на екипа. Без съмнение, че изборът за допълнително финансиране в този случай е възможно най-подходящият, тъй като е дал възможност на екипа да разгърне добре структурирани, замислени и работещи дейности и инициативи. Те включват систематична работа с посредничество между родители, деца/ученици и учители, детски градини и училища, обучение и обмяна на опит между педагози и медиатори в мултиетническа среда. Стратегическата цел е преодоляване на редица съществуващи или потенциални граници и предизвикателства пред пълноценното общуване, изолацията и социализацията на деца и ученици от целевата група. Дейностите се съсредоточават в три приемни детски градини и три приемни училища, като в първия етап на проекта са били обхванати 69 деца в три приемни детски градини, от които 35 в подготвителни групи. Последните без изключение днес са първокласници в приемните училища. В първия етап на проекта само две деца са напуснали приемните детски градини и то заради преместване на семействата. От 50 ученика, включени в целевата група, е отпаднал само един. Общо отпадналите ученици от трите училища са 7, като двама са реинтегрирани, а всички ученици от целевата група са поставени в режим на целодневна организация. На тази напълно успешна основа надграждането се осъществява чрез продължаване и разширяване на дейностите, като през този етап профилът на целевата група е така, както е посочен в приложената таблица. В случая съвсем стриктно е определен и броят на непреките участници- деца и ученици, обучавани съвместно с преките участници. По същия начин е определен броят на участващите родители и учители, които не са включени в таблицата: не по-малко от 115 деца и ученици, обучавани съвместно с преките участници, както и техните учители и родители. Казаното дотук се вписва в общия контекст на активната роля на съответните ресорни участници от общината и на партньорската организация „Нангле-2000”.

На осъществената работна среща в Монтана, бяха проведени интервюта с г-н Александър Герасимов, зам. кмет, г-жа Лозка Никова- общински експерт в общинската

дирекция по хуманитарни дейности, направление „Училища”, г-жа Гроздалина Петрова, общински експерт в направление „Детски градини” и председателя на „Нангле-2000”- г-н Ташко Танов. В много подробен вид в интервютата беше очертан специфичният регионален контекст, с неговите социални, групови и субгрупови особености, различните степени на сегрегация, владеене на български език, трудова заетост и цял кръг от тежки социални проблеми в този край на България. Систематичната работа на общината с трите училища и трите детски градини не е прекъсвана в течение на три години, като са търсени всякакви начини за компенсиране на недостигащите средства. Тъй като в Монтана не е имало сегрегирано училище, извеждането е насочено към съседните села, където все още има деца, които не са напуснали родното си място. Без съмнение общината се е утвърдила като традиционен фактор на интеграцията и видимата промяна в нагласите подлежи на обща количествена оценка в и извън рамките на конкретния проект. Само от кв. „Кошарника” се извозват ежегодно 160 деца, като стремежът е да се разшири обхватът на тази ключова дейност и на другите места. По този начин проектът се вписва в крехка, все още обратима по редица добре известни причини, но ясно очертана тенденция в регионален план. За около десет години дейност общината отчита над 100 студенти и над 40 роми, които вече са завършили висшето си образование. В дългосрочен план е налице съвършено ясна и детайлна картина, която очертава като специфичен приоритет предучилищното и средното образование.

Целева група:

Преки участници в проекта	Общ брой преки участници в проекта	В това число самоопределили се от етническите малцинства				
		Роми (брой)	Турци (брой)	Арменци (брой)	Евреи (брой)	Други (брой)

<i>Деца</i>	53	53	-	-	-	-
<i>Ученици</i>	56	56	-	-	-	-
<i>Учители</i>	15	0	-	-	-	-
<i>Родители</i>	218	218	-	-	-	-

Реализирани дейности в периода на проекта:

Силата на този проект се състои в надхвърлянето на определената по финансови и други причини целева група и в това, че той ясно се вписва в по-широк общински и регионален контекст.

Посредничество родител – дете – учител

Дейността е осъществена на много високо равнище, което създава всички необходими организационни предпоставки. Посоченият актуален брой участници е 53 деца, 56 ученици, 5 посредници и 1 помощник на учителя. Текущото е напълно минимално и не се дължи на обичайните социални и културни причини, а на чисто житейски обстоятелства. Както по всички останали дейности и тук имаме напълно изрядна документация.

Съвместни дейности на семейство, детска градина и училище.

Широк кръг от неформални дейности с акцент върху културните традиции, подкрепа на изявата на лични предпочитания и талант, спортни състезания, традиционни годишни тържества, викторина по български език и математика и др. Важен качествен показател е постоянното участие на родителите, други деца и съответната публичност.

Налице са разнообразни текстуални, визуални материали, консумативи, техника и изобщо цялостно осигуряване на тази дейност.

Повишаване на квалификацията на педагози и посредници.

За разлика от други проекти, тук тази дейност няма формален и рутинен характер, а е проведена чрез привличане на необходимата професионалната външна експертиза. Приложена е адекватна тематика и педагогическа технология, като особено внимание е обърнато на обратната връзка и обмена на опит между самите обучаеми от страна на педагогическия персонал и медиаторите. В резултат проектният екип има пълна готовност да сподели богатия си опит, накратко е дал препоръки в крайния съдържателен доклад и подробни такива в съответната част от нашите интервюта, част от които в обобщен вид сме взели предвид в заключителния дял на настоящия доклад.

Екскурзии

, Проведени са по график, като имат разработен сценарий със съответните образователни и социализиращи цели, органично вписани в развлекателния и интеграционен контекст на този тип дейност.

Управление на дейностите по проекта.

Напълно отразява високата степен на координация между различните участници, заявените акценти и се отличава с постоянни обратни връзки, осъществяване на вътрешен контрол на документацията, мотивацията и участието. Тези дейности включват полустандартизирани интервюта с родители и учители, текущ анализ на дейностите,

оперативно решаване на различни възникващи проблеми, особено около редовното посещаване на детските градини и специално внимание върху публичността.

Устойчивост и публичност:

Както и в първата си фаза проектът се отличава със широка популяризаторска дейност, не само на общинско, но и на регионално ниво. Крайният съдържателен доклад дава съвършено ясна, детайлна и обективна картина за това. Там са посочени и всички конкретни публични изяви, публикации и са описани визуалните и рекламните материали в тази дейност. По-голямата част от дейностите ще продължат и след приключването на проекта, като елемент от цялостната политика на Община Монтана, включително чрез следващ проект на ЦОИДУЕМ, насочен към ЦДГ № 5. Отчетена е устойчива промяна на нагласите, особено сред родителската общност и е заявено желание за засилване на досегашния дълготраен ефект. Тъй като външните финансови ресурси са несигурни, както в доклада си, така и в интервютата, е заявено намерение да се търсят по всякакви начини източници за собствено финансиране, като минимум от Общината и от делегираните бюджети на детските градини и училищата. Неслучайно екипът изрази тревога в тази посока, тъй като е налице ясното желание не само за продължаване в пълен обем, но и за разширяване на досегашните дейности.

Постижения и резултати:

Въпреки недостатъчните средства проектът е реализиран в максимално възможната степен всички заложили дейности в съответствие с конкретните и по-дългосрочните цели. Това личи ясно от съответните количествени индикатори, а също и от пряката и косвена информация за качество. Без съмнение, проектът е доразвил и обогатил досегашния натрупан опит, особено по отношение на интегриращото и десегрегиращото образование,

а също и като подготовка на педагогически кадри за работа в мултикултурна среда. Крайната ни оценка може да бъде само положителна за реализацията на подобен образцов проект, който покрива напълно и двата основни приоритета на конкурсната процедура и съответства изцяло на заложените индикатори.

Проблеми и препоръки:

Към всичко казано дотук можем да добавим и много високата степен на самокритичност и реална самооценка на проектния екип. Един от резултатите във връзка с това са много смислените общи и конкретни препоръки, които самите участници формулират, както в крайния си доклад, така и в проведените от нас интервюта. Те в много голяма степен са взети предвид в заключителната фаза на този доклад.

ПРОЕКТ 7

МЯСТО НА ПРОЕКТА: ГРАД НОВИ ПАЗАР, ОБЛАСТ ШУМЕН

ИМЕ НА ПРОЕКТА: ”Интеграция на деца и ученици от ромски произход чрез участие в извънучилищни дейности в Община Нови пазар”

Договор БС/РОФ 33.8 – 2011/ 019

Времетраене на проекта: 01.10.2011 г. – 31.05.2012 г.

Водеща организация: Община Нови пазар

Партньори: Женско ромско сдружение „Хаячи” гр.Нови пазар

Описание на проекта:

Проектът отговаря на приоритет 1, като неговата същност се състои във включване на деца и ученици от ромски произход в извънкласни дейности в четири кръжочни форми. Изпълнението на проекта съответства на Общинската програма за интеграция на етническите малцинства от 2010-2011 г., като са обхванати пет средищни училища при осигурен транспорт от съответното населено място, в които се учат ученици от 14 населени места, а също и подсигурана храна. Проектът осигурява недостигащите допълнителни средства за извънкласна дейност при партньорство между съответния ресор в Община Нови пазар и Женско ромско сдружение „Хаячи”. Акцентът на тези извънкласни дейности е поставен върху надграждащо образование, съхраняване и развитие на културната идентичност. Общината и особено партньорската организация притежават солиден опит в тази сфера и реализират успешно планираните дейности. На проведената среща в общината, на която присъстваха г-н Йосиф Тончев, ръководител на проекта от Община Нови пазар, г-жа Ж. Желязкова, гл. експерт по образование в общината, Александрия Тасева- координатор и Мюзеем Али- ръководител на ЖРС „Хаячи”- Нови пазар, както и след проверка на различни документални и визуални материали по проекта, се установи, че проектният екип е действал напълно оперативно и ефикасно. Проектът се реализира в локален контекст, в който етническите българи са около 65 % (от 12 000 жители), а вероятният брой на ромите е около 3000 души (при официално самоопределили се като роми 1718 в община Нови пазар). Субгруповото им деление е на „миллет”, „влашки”, „турски” и „български” роми. Местната ситуация се оценява от екипа като относително благоприятна, а партньорството като много добро. Нагласата на родителите като цяло е положителна. Показател за степента на образователна интеграция е фактът, че на Външното национално оценяване са постигнати относително добри резултати- общият успех в VII клас е около средния за страната. Същевременно поради опита на г-жа А. Тасева в единия от кръжоците са се включили и пет деца с различни физически увреждания, което допълнително е създавало ситуация на възпитание в дух на толерантност не само по етническа и мултикултурна линия. Като цяло

посещаемостта на училище в общината е много добра и броят на отпадналите ученици се оценява на под 0,5% от общия брой. В едно от училищата, което на практика се оказва сегрегирано, поради отпадане на системата на райониране, пътуват по-малко от 10% от децата. Чрез активната роля на ЖРС „Хаячи” извънкласните дейности са станали достояние на ромската общност. Към това се прибавя и дейността на Обединеният детски комплекс(ОДК), като е проведена систематична дейност за трайна промяна на нагласите на родителите и постоянна работа с общността. Екипът е успял да привлече голям брой от по-младите майки и да изгради взаимно доверие, за което е допринесла стриктно спазваната по график здравна медитация. С това е преодоляна първоначалната слаба посещаемост на четирите кръжочни форми.

Целева група:

Преки участници в проекта	Общ брой преки участници в проекта	В това число самоопределили се от етническите малцинства				
		Роми (брой)	Турци (брой)	Арменци (брой)	Евреи (брой)	Други (брой)
<i>Децата</i>						
<i>Ученици</i>	119	61	12			46
<i>Учители</i>	2					2
<i>Родители</i>	38	25	6			7

Реализирани дейности в периода на проекта :

Школа „Бързи, смели, ловки“

Обхваща 20 деца от 3 училища от различните етноси на територията на гр. Нови пазар. Реализирани са различни спортни състезания и редовни тренировки. Закупени са съответните екипи и спортни принадлежности.

Кръжок „От сърчните ръце на баба“

Дейността на този кръжок се съсредоточава в средишните училища в гр. Нови пазар и отново се реализира в мултикултурна среда. Поощряват се творческите заложби на учениците и се изработват различни предмети. Обхваща 10 ученици.

Кръжок „Приказки, предания и легенди на етносите“

Отново всички предвидени мероприятия са проведени в график, като интересът е бил по-голям и броят на учениците се е движил между 21 и 29, от предвидените 20. Освен обичайните форми на културен обмен, децата са били поощрявани да извършват събирателска дейност и са представили дейността на кръжока на традиционния за региона празник Сирни заговезни. Събраните фолклорни материали са депозирани в библиотеката на Народно читалище „Хр. Ботев“ - гр.Нови пазар, придружени от богат снимков материал.

Скаутски клуб: „Вълчета и пчелички“

Обичайните за този формат изяви са проведени по график. Те имат възпитателна насоченост, като са обхванати 20 деца.

Клуб „Млад журналист“

Предварително е проведена популяризационна кампания във всички училища на града. В достъпен вид децата са били запознати с основните правила, проблеми, професионални и технически инструменти на тази професия. Издадени са три броя ученически вестник, поощрена е инициативата за изява, например чрез вземане на интервюта и извън формалния график на дейността. Като добър се оценява резултатът от

анкетата във връзка с инициативата „ Да изчистим България за един ден”. Обхванати са 20 ученици.

Кръжок „ Работа с природни материали“

Участват ученици от различни етноси, изпълнена е предвидената програма за опознаване на природата, като са поощрявани творческите заложи при изработването на различни предмети от естествени материали. Обхванати са 10 деца.

Кръжок „Аз искам повече“

След предварително популяризиране в градските училища, кръжокът започва работа с 10 ученика (българи, роми и турци). Основно съдържание на неговата работа е развитието на комуникативната компетентност по български език чрез различни упражнения, предимно със занимателен характер и тестове по формата за външно оценяване по този предмет. Това е помогнало особено на децата от ромски произход да запазят успеха си от предходната учебна година, а също и за официалното външно оценяване на седмоласниците.

„Клуб на родителя”

Работата е извършена по утвърдена програма, като са провеждани едномесечни заседания по предварително обявена тема. Целта е споделяне и засилване на положителните нагласи, особено сред родителите- роми. Участвали са 63 родители. Налице са съответните протоколи, присъствени списъци и др.

Устойчивост и публичност:

Проектът е допринесъл за съфинансирането на ОДК и устойчивостта се изразява във вече посочените количествени параметри. Заявено е желание за търсене на ново външно финансиране за продължаване на всички или поне на някои от дейностите, в рамките на ОДК, където са формирани 14 групи за работа през лятото. Тъй като ОДК няма

самостоятелен щат и бюджет, устойчивостта е несигурна, но общината ще търси допълнителни средства. Проектът е популяризиран по местната кабелна телевизия и чрез вече споменатите кампании в училищата.

Резултати и постижения

Проектът залага на традиционни и добре утвърдени практики за извънкласна дейност, при цялата относителност на качествените показатели при прилагане на подобни формати. Нашето впечатление от професионалната квалификация на екипа и ролята на ЖРС „Хаячи”, особено в лицето на г-жа Али, предполага добра степен на съответствие между отчетеното в крайния съдържателен доклад и реалните резултати. В случая най-сигурни индикатори за успеха на проекта са ефекта върху успеваемостта и повишените резултати по български език на децата от ромската общност и задържането на постоянния състав на извънкласните форми. Нашата оценка като е положителна.

Проблеми и препоръки

След набелязаните проблеми е нуждата от допълнително финансиране за осигуряване на устойчивост на проекта. Смятаме, че елементът публичност е могло да бъде засилен, както в печатните, така и в електронните местни медии. Финансовият ресурс на този проект не се отличава от останалите, като не може да се каже, че е обхваната и по-голяма целева група, така че според нас, освен здравната, е трябвало да бъде предвидена и психологическа медиация, даваща отлични резултати в работата с родители и деца в някои други места.

ПРОЕКТ 8

МЯСТО НА ПРОЕКТА: СЕЛО ВИДРАРЕ, ОБЩИНА ПРАВЕЦ, ОБЛАСТ СОФИЯ

ИМЕ НА ПРОЕКТА: **“Съхраняване и развитие на културните ценности на учениците от етническите малцинства”**

БС /РОФ 33.8-2011/005

Времетраене на проекта: 1.10.2011г. – 30.06.2012 г.

Водеща организация: Община Правец

Партньори: Фондация „Съвременност” гр. Ботевград; Основно училище „Васил Левски” с. Видраре, общ. Правец

Описание на проекта:

Проектът изцяло се вписва в стратегическите цели на МОМН, заявени в Националната програма за развитие на училищното и предучилищното образование, възпитание и подготовка 2006-2015 г. и в приоритетите на Конкурсната процедура 33.8. Насочен е към подпомагане на учениците, педагозите и родителите при образователна интеграция на деца от две обособени ромски махали на село Видраре. Понастоящем 29% от учениците в ОУ „В. Левски” в село Видраре са от ромски произход. Проектният екип поставя акцента върху промяната на образователната среда и повишаване на професионалните компетентности, приобщаването и взаимното опознаване на децата от

ромския и българския етнос, като е заложил и изпълнил разнообразни дейности, форми и подходи и е осъществил модел на ефективно партньорство между Община Правец, НПО „Съвременност“ и ОУ „В. Левски“ – с. Видраре. Това личи, както от богатата и изрядна документация, така и от проведените от нас интервюта с част от екипа: г-жа Красимира Цъклева (психолог), г-жа Янка Александрова от НПО „Съвременност“, г-жа Албена Петрова от Община Правец, г-жа Графиня Денинска, счетоводител.

Акцентите в съответните дейности са много добре дефинирани по отношение на цялостна и многостранна работа с целевата група. Направена е реалистична предварителна преценка и целева обосновка на локалния контекст, в който тенденциите към самоизолация на ромското население се определят като сериозни. Средищното училище в с. Видраре приема деца от две махали- Манаселска и Равнище, като 92 % от децата са от бедни ромски семейства, белязани от трайна безработица и нисък образователен статус. В случая на образователните инициативи се гледа като на ефективни мерки за социално включване, тъй като огромното мнозинство от родителите са от дефинирана като уязвима група, категорично нуждаеща се от външна подкрепа. Още в предварителните, а впоследствие и в серия от редовни консултации по различни проблеми е установено, че трудно се постига баланс между учебната програма и извънкласните дейности. Благоприятни обстоятелства обаче са не толкова обективните условия, колкото личностния фактор и добрата координация на екипа. От друга страна става дума за изолирани, но българоезични селски общности, които почти не знаят ромски език. Социалната ситуация е много тежка и е белязана от нагласи предимно към получаване на социални помощи, като първоначално само две семейства искат промяна на ситуацията по отношение на образованието. Затова екипът е заложил на стратегия за промяна на нагласите, която включва и семейни консултации и постоянен контакт с родителите с цел тяхното приобщаване към целите на проекта. Освен изключителната активност на директорката на училището в с. Видраре, г-жа М. Пенчева, на г-жа Александрова от партньорското НПО, които без съмнение се дължат на богат натрупан опит в тази сфера, от решаващо значение е била и високата им лична мотивация. Това е един от малките проекти, които поставят в центъра си високопрофесионална и квалифицирана психологическа медиация сред ромската общност като цяло, съчетана с психологически методи на обучението. Систематичната работа с деца и родители е

проведена чрез съответните индивидуални консултации, като реалната извършена работа от психолога, г-жа Кр. Цъклева, далеч е надхвърлила медиацията, рамките на проекта и целевата група. По този начин е създадена цялостна атмосфера на толерантност и работещ контекст, в който педагогическите консултации играят основополагаща роля. Тази цялостна стратегия добре се илюстрира, не само документално, но и като ясни, последователни стъпки към промяна на индивидуално и колективно равнище. От първоначалните двама- трима родители, проявили интерес, се е стигнало до изключително масово посетена последна публична проява , т. нар. Панаир на добрите идеи, включително с гости от НПО „Амалипе”. В така конструираната целева група от общо 56 деца, само 4-5 са българчета, но проблемите на изява на идентичността са били адресирани по най-високопрофесионален и деликатен начин. Екипът е работил в обективно трудни условия и отчита като голям свой успех пълната адаптация на четири деца, които продължават образованието си. Без съмнение за това са допринесли не само постоянният личен контакт с родителската общност, но и постоянно поддържаната рубрика „Психологът съветва” в местната преса, което допълнително подsigурява връзката с родителите. Екипът е заложил именно на училището като пресечна точка на различни инициативи, пряко или косвено свързани с учебния процес и дори това е била първоначалната идея за име на проекта. Това в никакъв случай не омаловажава ролята на партниращото НПО. На практика е изпълнен, според нас много успешно, пилотен проект, особено на общинско равнище, и още отсега силно се надяваме, че ще се реализира заявеното от всички партньори намерение за продължаване на проекта. силно се надяваме, че ще се реализира заявеното от всички партньори намерение за продължаване на проекта.

Целева група:

Преки участници в проекта	Общ брой преки участници в	В това число самоопределили се от етническите малцинства				
		Роми	Турци	Арменци	Евреи	Други

	проекта	(брой)	(брой)	(брой)	(брой)	(брой)
<i>Деца</i>						
<i>Ученици</i>	56	39	0	0	0	17
<i>Учители</i>	12	1	0	0	0	11
<i>Родители</i>	30	12	0	0	0	18

Реализирани дейности в периода на проекта:

Техническа подготовка

Образцово извършена подготвителна дейност, съчетана с предварителна диагностика, формиране на група за вътрешно наблюдение на ефективното изпълнение, и съответната програма. Екипът е осъществявал ежемесечен вътрешен мониторинг и като цяло проектът се отличава с перфектна документация.

Изграждане „Стая на добрите идеи”

В училището е създадено отлично оборудвано и обзаведено пространство, в което се съсредоточават предвидените, а също и редица неформални дейности. Дефиницията на тази стая е „необходима подкрепяща среда за качествено и ефективно изпълнение на проектните дейности.”

Повишаване капацитета на учителите и придобиване на практически умения за работа в мултикултурна среда – провеждане на тренинг с педагозите от училището. Обхванати са 15 участници, като проведеният тренинг може да бъде еталон за много други подобни мероприятия.

Посещение на училищния екип в училището в с. Караджово, общ. Садово- обмен на добри практики

Това посещение е ориентирано към обмен на опит и добри практики между оценявани като намиращи се на достатъчно високо ниво екипи. Обхванати са 15 учители от училището във Видраре. За разлика от формалното провеждане на екскурзии, тук е осъществено интерактивно обучение от проф. М. Баева (СУ „Св. Климент Охридски“) по ключовите теми „Управление на стреса“ и „Учителят- личност“. Като гост присъства и координатор от „Амалипе“.

Провеждане на тренинг за повишаване информираността и придобиване на практически умения на родителите за установяване на хармонични взаимоотношения между родители и деца.

Този тренинг се провежда по програма, съгласувана с РИО на МОМН, с акцент върху мотивацията и осъзнаване на образованието като ценност. Отново са привлечени проф. М. Баева, с двама асистенти от СУ и представител на „Амалипе“, който изпълнява ролята на консултант. Ролята на консултант и споделящ опит играе и учителка от ОУ в с.Видраре, която произхожда от ромската общност. Това създава необходимата атмосфера на обучение за родителите, като ефикасността е постигната чрез акцент върху актуални за тях теми и проблеми: възпитанието на децата, здравеопазването, ранните бракове. В рамките на 4 дни са обхванати 25 от предвидените 30 родители, но следвайки възприетата

комплексна стратегия на индивидуален и семеен подход, с останалите петима са проведени допълнителни срещи, въвеждащи елементи на проведеното обучение.

Индивидуална и групова консултативна дейност с психолог

Както вече отбелязахме високият професионализъм и мотивация на г-жа Цъклева далеч са надхвърлили като работа и резултати рамките на проекта. Крайният съдържателен доклад в тази му част дава съвършено ясна представа, както за впечатляващите постижения, така и за начина, по който трябва да се отчита една комплексна и деликатна дейност. В цялостната стратегия по тази дейност се вписва и работата на специално създадения клуб „Мечтател”.

Издаване на училищен вестник

Излизат пет броя на в. „Щурче”, под редакцията на ръководителя на създадения едноименен журналистически клуб. Всички материали се събират от децата със съответната редакция, придружена от коректорска дейност на ученичка от 8 клас, като се въвеждат различни инструменти и подходи на професионалната журналистика по адекватна на целите на проекта тематика. Вестникът добива популярност не само в селото, но и в околността.

Формиране на Клуб „Ромската култура- мост между етносите”

Клубът обхваща представители от целевата група, като изпълнява своеобразни координационни функции по отношение на образователната и културната програма на проекта. Участници (4 родители, 4 учители и 3 ученици).

„Заедно по време на празник! Училищният живот е щастлив!”

Тази дейност има изключително разнообразна календарно-празнична, но също и екскурзионна програма, която значително подпомага, както пътувания извън селото, така и гостувания извън него и е от голяма полза за постигане на публичност на проекта. Винаги се търси значително институционално участие, в съдържателната част е налице внимателно предвиден хуманитарен акцент, изключително добре изразен мултикултурен контекст и чудесни визуални рекламни материали. На различни местни и национални изяви с участие на проекта присъстват най-различни видни гости, включително Посланикът на САЩ в България, Дж. Уорлик. Активно е участието в различни, междуучилищни регионални, национални празници и форуми, сред които Националния ромски фестивал „Отворено сърце” в гр. В. Търново. Тази дейност е била обект на презентация за популяризиране на придобития опит, като е изработена информационна книжка за представяне на постигнатите резултати.

Танцова група-„Шарен свят”

Обхванати са 12 при планирани 9 участници, като е наблегнато върху поощряване на талантите, културния обмен между училищата и опознаването на двете етнически култури- българската и ромската.

Театрална група „Магия”

Включва 12 ученика в две подгрупи, съобразно техните артистични умения и наклонности. Дейността е проведена, въпреки че е нова, с необходимата интензивност и с акцент върху художественото обработване на сценичното поведение и изпълнение.

Конкурс „Моята семейна рецепта”; Състезание ”Играя с мама и татко”

Тази дейност съчетава развлекателни, практически и състезателни елементи, приложими в по-широк общностен план. Участват 40 ученици, 11 учители, 26 при планирани 15 родители, 2 служители, 2 представители на местната власт и 30 представители на местната общественост.

Устойчивост и публичност

Без съмнение публичността на най-различни равнища, при това осъществена във формално-институционални, регионални и междуучилищни, и национални форуми и контакти е сред най-силните страни на този във всяко едно отношение образцов проект. Тя е максимално подробно отразена в крайния доклад с всичките визуални, текстуални, медийни и други компоненти. Всички партньори заявяват твърдото си желание да продължат в разработената вече посока, но при нарастващи проблеми на финансирането. Те изразяват определена тревога за бъдещето на своето мащабно начинание, което далеч надхвърля параметрите на конкретния проект.

Резултати и постижения

Всичко казано дотук, както и извънредно систематичният раздел в крайния съдържателен доклад, очертават мащабните постижения на този проект. По наше мнение неговите първоначални цели и задачи са не само постигнати напълно, но и са надхвърлени от постигнатите резултати.

Проблеми и препоръки

Крайният съдържателен доклад, освен всичко останало, съдържа и напълно реалистична оценка на различни текущи и по-обща проблеми, при това представени с известна доза самокритичност и придружени от професионални и ценни препоръки, които сме взели предвид в съответната част на нашата оценка. Единствената препоръка, която бихме отпратили към екипа на проекта е да помисли за споделяне на своя наистина богат опит в електронното пространство, за да може той да стане достояние на национално, а също не и на международно, равнище.

ПРОЕКТ 9

МЯСТО НА ПРОЕКТА ГР. ПЛОВДИВ

ИМЕ НА ПРОЕКТА: „**Ти решаваш – ние помагаме**”

Договор № БС/РОФ 33.8 – 2011/016

Времетраене на проекта: 1 Октомври 2011 – 30 Юни 2012

Водеща организация: Община Пловдив

Партньори : Фондация „Филипополис стади”

Описание на проекта:

Проектът работи с ученици на възраст от 14 до 16 г. (VII-VIII кл.) , с акцент върху своеобразния „праг на масово отпадане” от средното образование именно в тази възраст. На редица други места в страната е установено, че ако бъде преодоляна тази граница, обикновено учениците успяват да довършат средното си образование. В местната среда, освен добре известните общи и специфични проблеми, характерни за ромската общност в кв. „Столипиново”, екипът идентифицира слаба мотивация, неинформираност, завишен риск от дискриминация и предразсъдъци. Съответно партньорите по проекта, Община Пловдив и фондация „Филипополис стади”, реализират кръг от дейности като една необходима стъпка в тази ситуация. Това съответства на утвърдената общинска стратегия, конкретизирана чрез съответни решения и отразяваща националните приоритети. Партниращото НПО има значителен опит в сферата на интеграцията и добре установен дългогодишен контакт с ромската общност в „Столипиново”. Дейностите се съсредоточават в СОУ „Пенчо Славейков” в квартала, обхваща 75 ученици и 150 родители, а също и 12 учители, като преки бенефициенти, но залага на дълготраен ефект върху всички ученици от училищата в кв. „Столипиново”, техните родители, учителите и педагогическия персонал, различни заинтересовани институции, включително местната власт, и НПО.

Целева група:

Преки участници в проекта	Общ брой преки участници в проекта	В това число самоопределили се от етническите малцинства				
		Роми (брой)	Турци (брой)	Арменци (брой)	Евреи (брой)	Други (брой)
<i>Деца</i>						
<i>Ученици</i>	75	75				
<i>Учители</i>	12					
<i>Родители</i>	150	150				

*Реализирани дейности в периода на проекта**Назначаване на екип по проекта*

Екипът е конституиран съобразно правилата и са налице необходимите документи.

Визуализация по проекта

Изразява се във въвеждаща пресконференция в Община Пловдив, с участието на 20 души. В края на проекта е проведена и заключителна пресконференция, където са широко представени местните медии. Участват 30 души.

Провеждане на анкета с целевите групи

Въпросите са изработени от медиаторите, като са проведени пет анкети, както следва: входяща с учениците за проверка на тяхната мотивация за добри образователни резултати и за последващо образование в професионални гимназии; междинна със същия профил; анкета с родителите за проучване на тяхната мотивация, особено по отношение на професионалната реализация на децата им; проверка на кръг от знания, умения и нагласи на учениците и анкета за обратна връзка след проведен цикъл от семинари. Обхванати са планираните 75 ученици и 25 родители.

Подготовка за НВО (Национално външно оценяване)

Следва формата на НВО, като осъществява допълнителна подготовка по този формат по български език и литература, а също и по математика. Участват предвидените 50 ученика и 8 учители при относително стабилна посещаемост в рамките на два учебни часа в течение на 18 седмици. Всички учебни отчетни материали са налице.

Подготовка на втора целева група, ученици от 8-ми клас

Отново се провеждат допълнителни занятия по учебните дисциплини български език и литература, математика, информационни технологии, география и икономика и

история и цивилизация. Отчетена е стабилна посещаемост, въпреки натовареността на основната учебна програма. Участват планираните 25 ученика и 5 учители. Цялостната документация е налице.

Кампания за представяне на професионални гимназии

Проведена е по график и въпреки някои административни пречки, дейностите са реализирани чрез осъществяване на: информационна борса; работа на медиаторите с учениците; разяснителни срещи с родителите отново с основно участие на медиаторите, към които обаче не е проявен голям интерес и са присъствали 35-40 души; допълнителна инициатива е организираната беседа „Вредата от ранните бракове”, на която са присъствали родители и ученици. Тези дейности обаче не са проведени формално, като в тях участва като лектор, член на Националния съвет по етнически и демографски въпроси към МС и влиятелен бизнесмен-висшист, произхождащ от ромската общност. Преките и непреките бенефициенти осъществяват серия от посещения на професионални гимназии в Пловдив. Напълно според акцентите на проекта са проведени и семинари с учениците в Смолян-Пампорово и Пловдив (първият в рамките на Националното състезание на професионалните гимназии по транспорт от страната). Дейността е приключена с различни награди и стимули за най-добре представилите се ученици в дейностите по проекта и на НВО (наградени са общо 10 ученика). Награждаването е извършено официално, в присъствието на гости и журналисти. Актуален брой участници в този кръг от дейности: 75 ученика и 70 родители и други роднини. Приложена е пълната документация по дейностите.

Апробации на национално външно оценяване по български език и литература и математика

Свързана е с дейност № 4, като основната цел е била да бъдат установени и анализирани определящите за приоритетите на проекта количествени показатели на успеха, които са представени систематично и подробно в крайния съдържателен доклад. Участват предвидените 50 ученика и 9 учители. Както и в други подобни случаи успеваемостта не бива да се абсолютизира, особено с оглед на интереса към различни предмети и все пак различната индивидуална мотивация. Екипът отчита според нас нелоши показатели с оглед на установеното при входящата диагностика ниво. Приложена е подробна документация.

Консултиране и попълване на документи за кандидатстване след завършен VII и VIII клас.

При отчитането на тази на пръв поглед рутинна дейност проектният екип е дал съвършено ясна представа за много тежката задача, с която се е нагърбил, но също и за постигнатите реални резултати. Най-напред за пръв път 16 седмокласнички от кв. „Столипиново” са подали заявление за полагане на изпит по изобразително изкуство. От явилите се 12 ученички, 11 са го издържали успешно, но след провеждането на НВО две от тях са допуснати да продължат по специалността „Моден дизайн” в ПГО „Ана Май”. Трима седмокласници са подали заявление за постъпване в професионална гимназия по транспорт „Гоце Делчев” и са приети. Всички останали седмокласници продължават образованието си в различни профили в СОУ „Пенчо Славейков”. На практика няма отпаднали в следващата степен, макар че не всички деца са постигнали желанието си (19 от 25 осмокласници са кандидатствали в професионални гимназии). Девет момчета кандидатстват в Професионалната гимназия по машиностроене. В крайна сметка дейността е обхванала 24 ученика и 2 консултанти, при предвидени 75 ученици. Приложена е пълната документация.

Устойчивост и публичност

Налице са редица добре изведени в крайния съдържателен доклад преки и косвени, качествени и количествени показатели в това отношение. В крайна сметка, въпреки ниския успех по определени предмети и относително по-високите постижения по други, а също и големите различия в индивидуалните резултати, като цяло средният успех спрямо предходната учебна година 2010-2011 г. е повишен. От съществено значение е трайната промяна на мотивацията и осъзнаването на образованието като ценност, не само сред преките бенефициенти- ученици и родители, но и сред косвените такива. 32 % от учениците, участвали в проекта ще продължат образованието си в училища извън кв. „Столипиново”, което при добре известната ситуация там, наистина дава по-големи шансове и ефективно допринася за интеграция и успешна житейска реализация. Община Пловдив ще продължи да кандидатства по проекти като своеобразно продължение на добрите практики и почти същите дейности на този проект, а също с идентична целева група. Ако те наистина бъдат осъществени, най-добрият възможен партньор ще бъде отново фондация „Филипополис стади”.

Проектът се отличава с много добра публичност на вътрешноучилищно, междуучилищно и регионално равнище, вж. дейност № 2. Към това трябва да добавим публикации в два броя на електронен вестник и 11 публикации в местни сайтове.

Резултати и постижения

Според нас този проект се отличава с изключително добре дефинирани и амбициозни цели и задачи, осъществявани в много трудна социална среда, при това фокусирани в най-проблемната възрастова група на ромските ученици. Напълно се солидаризираме с екипа, че не трябва да бъдат формализирани редица от общите

количествени показатели. Дори смятаме, че на места самокритиката е прекалено сурова на фона на реализацията на дейностите, много адекватния образователен инструментариум, медиацията и пр. Индивидуалните постижения, а и общият напредък на целевата група, всъщност очертават истински пробив в една гетоизирана среда. Така че крайната ни оценка е напълно положителна, като можем само да се надяваме, в бъдеще обхватът на подобни инициативи наистина да бъде адекватен на мащабите на феномена „Столипиново”.

Проблеми и препоръки

Самият проектен екип е идентифицирал, подложил на диагностика и преодолял някои проблемни зони, които са добре открити в междинния и крайния съдържателен доклад, както и в цялата документация и визуализация на проекта. Една от най-важните практични препоръки, с която се солидаризираме, е че дейностите по допълнително, надграждащо образование са много по-ефективни, когато се осъществяват в по-малки групи (5-6 ученика). Към проектния екип имаме две препоръки, които се надяваме да бъдат взети предвид при бъдещи подобни инициативи. Смятаме, че особено в специфичните местни условия би било подходящо осъществяването на обмен на опит със сходни проекти от големи градски центрове, например Сливен, Варна и Бургас. Също така сме на мнение, че е могло да се помисли върху по-широко популяризиране на постигнатите колективни и индивидуални резултати на национално ниво.

ПРОЕКТ 10

МЯСТО НА ПРОЕКТА: ГР. СИЛИСТРА

ИМЕ НА ПРОЕКТА: „Радостта да си приет”

№ БС/РОФ 33.8-2011-004/09.09.2011 г.

Времетраене на проекта: от 01.10.2011 г. до 31.05.2012 г.

Водеща организация: Община Силистра

Партньори: СНЦ „Приятелите на света”

Описание на проекта

Проектът е насочен към интеграция и социализация с акцент върху допълнителното изучаване на български език и изграждане на умения за адаптивност. Освен с ученици на възраст от 7 до 13 години, от ромски, български и турски произход, целевата група включва учители, за които се предвижда обучение за работа в мултиетнична среда, родители и ученици-наставници. Реализирани са широк кръг от дейности, включително диагностика и интерактивни методи, както и консултации с педагогическия персонал и родителите, съпътствани и от културна програма. Проектът се реализира в ОУ „Св. Св. Кирил и Методий” в гр. Силистра, където след закриването на ОУ „Й. Йовков” и приемането на предимно ромски ученици, общият им дял достига до 22 %. Въпреки това рискът от отпадане се преценява като ненапълно предотвратен и проектът логично набляга върху работата с родителите, тяхната мотивация и осъзнаване на образованието като ценност. В местните условия владението на български език е недостатъчно, което е преценено със съответната входяща диагностика. От своя страна Община Силистра е подела инициативи по своя програма за интеграция на малцинствата, в съответствие с националните приоритети. Партниращата организация СНЦ „Приятелите

на света” има много богат опит в тази сфера и особено в работата с ромски деца. В случая, в общия контекст на Североизточна България, наистина е налице мултикултурна среда, изискваща специални образователни, социални и културни мерки, като без съмнение, най-наболели са проблемите на ромското население.

Целева група:

Преки участници в проекта	Общ брой преки участници в проекта	В това число самоопределили се от етническите малцинства				
		Роми (брой)	Турци (брой)	Арменци (брой)	Евреи (брой)	Други (брой)
<i>Деца</i>						
<i>Ученици</i>	106	53	21	1	0	31
<i>Учители</i>	18	0	0	0	0	18
<i>Родители</i>	35	19	11	0	0	5

Реализирани дейности в периода на проекта

Стартиране на проекта

Конституиран е екип и е проведена пресконференция, която оповестява началото на проекта. Това е отразено и в областния всекидневник «Силистренски бряг».

Формиране и работа на екип от ученици-наставници за подпомагане партньорство ученик -учител-родител

След подбор на 18 ученици-отличници, всеки от тях е поел отговорност за още двама, които трябва да отбележат напредък в образователните си резултати. Освен индивидуалната работа, така конструираната малка ученическа общност е взела участие в културната програма на проекта.

Формиране на 11 групи в 2 направления „Знание” и „Слово и жест” и разработване на програми за обучение

Става дума за структуриране на направленията на клубен принцип, като са обхванати 106 при планирани 98 ученика. Налице са необходимите отчетни документи.

Входна и изходна диагностика на езиковата компетентност на деца-роми чрез анкетиране

Приложена е спрямо 69 при 61 планирани деца от 1 до 4 клас, установени са като цяло слаби езикови умения по български език, като след провеждане на последвалата допълнителна учебна дейност, изходната диагностика установява категорично повишаване на резултатите чрез поредица от стриктни количествени показатели в диапазона от 75 до 90 % от децата. Слабостите значително са намалели, като са

установени сред 25 до 45 % от децата, основно по отношение на трудни специфики на българския език в качеството му на немайчин.

Модулни обучение на учениците - 11 групи в 2 модула

Проведени са по стриктен график, като обхващат 106 при планирани 98 ученика, от 2 до 6 клас. Детайлно е разработена програма за атрактивно въвеждане на езикови умения, която е приложена в съчетание с различни празнични, литературни, фолклорно-сценични и други изяви на обучаемите. Приложена е интерактивна стратегия, както и различни методически похвати за разширяване на езиковите компетенции. Към това са били добавени и самостоятелна проучвателна дейност, изработка на визуални информационни материали, изложби и посещения на местните музеи.

Интерактивно обучение на учениците по групи, чрез използване на образователни софтуерни продукти

Форматът на тази дейност е сходен с по-горната, но по този начин учениците са добили по-голяма увереност и умения при работа в електронното пространство. Отново са обхванати 106 ученици.

Подготвяне и провеждане на три модула за обучение и тренинг- "Интерактивни методи на преподаване в многоетническа учебна среда", "Включване на семейството" и "Нови подходи в езиковото обучение"

В работата на трите семинара участват съответно 16, 22 и 14 учители, като разминаването се дължи на специфични професионални интереси към отделните тематики. Обучението е извършено от преподаватели от Шуменския университет «Епископ Константин Преславски». Налице е пълен комплект от документацията, включително са приложени и лекционните материали.

Консултативен кабинет за работа с родители и ученици

Съсредоточава заложените в този проект и според нас препоръчителни консултации на професионален психолог. Те са провеждани редовно на индивидуално и на колективно равнище (семинари) при съответния диференциран подход към двете групи участници- учители и родители, обръщане на специално внимание на особено проблемни или травматични случаи. Обект на консултации за тяхната дейност са били и част от учителите, като постоянната работа на кабинета допълнително е подпомагала осъществяването на цялостната програма на проекта. Актуален брой на участниците- 60. Тази дейност е документирана съдържателно, на електронен носител.

Провеждане на екскурзия с отличилите се в модулите деца, техните родители и ученици-наставници

Това е едnodневна екскурзия край град Силистра, със 60 участника, с цел поощрение.

Излет до местността «Меджиди табия»

Участниците са 120, като освен развлекателен , тя има и добре замислен и осъществен социализиращ и познавателен характер.

Съвместно празнуване на рождени дни и празници

Тази дейност е заложила на традиционния календар, като включва празници и на трите общности. Общият брой на участниците в тези празненства е 660 души.

Работа с родители

Дейността е дефинирана и провеждана по-скоро чрез привличане на родителите към културната програма с нейните развлекателни, спортни, артистични, визуални и др. изяви, като това е осъществено с цел постигане на допълнителна мотивация на родителите при съвместни, най-вече състезателни изяви с децата им. Общият брой на участниците в тези инициативи е 419.

Подготовка и издаване на обучителни и информационни материали

Една част от тези материали се отнасят до визуализацията на текущите дейности по проекта, други представляват предимно образователни разработки, а трети са в сферата на популяризацията на проекта на местно ниво. За разлика обаче от редица други случаи,

пълноценно е използван ресурсът на регионалното електронно пространство, като са приложени няколко сайта.

Устойчивост и публичност

Като важен качествен показател проектът отчита повишаване на успеваемостта по редица учебни дисциплини, но най-вече по български език и литература, където е поставен и основният акцент. Както отбелязахме, крайният доклад съдържа редица детайлни количествени индикатори за повишаването на знанията по този предмет. Екипът преценява устойчив ефект не само върху 106-те ученици от целевата група, но и върху 120 ученика- непреки бенефициенти. Продължаването на дейностите като партньорство между общината и НПО е заявено, но крайният съдържателен доклад не посочва евентуалните начини и средства за продължаване на отчетените като много успешни проектни дейности. Въпреки това категорично е заявено, че проектът на практика ще бъде безсрочен именно в този формат на ръководство и партньорство. Същевременно част от добрите практики ще бъдат разширени и надградени в посока на включване на ромски родител в училищното настоятелство, приложение на софтуерните продукти и работата на психолога. За публичността вж. дейност № 13.

Резултати и постижения

Крайният съдържателен доклад прозрачно, обективно-самокритично и подробно очертава редица от споменатите от нас качествени и количествени показатели, даващи ясна представа за ефекта от реализираните дейности по проекта. За своя формат той се

отличава с добре структурирана стратегия, ясни и реалистични цели и достатъчно широк обхват. Цялостната ни оценка е положителна, като в случая специално трябва да се открие дейността на Консултативния кабинет за работа с родители и ученици, както и високата степен на интерактивност, респективно достъпност и ефективност на дейностите, осъществявани в смесена етническа, възрастова и социална среда.

Проблеми и препоръки

Единствената ни препоръка е свързана с работата с родителите. Както вече посочихме, тя е била извършвана в две направления- чрез психологически консултации и съвместни изяви с учениците. По наше мнение би могло да се помисли и за отделен кръг от дейности, изцяло фокусирани в родителската среда, които да включват утвърдените или иновативни методи и стратегии за допълнителна мотивация, социализация, дискутиране на актуални проблеми на ромската общност, придружени от засилен елемент на обратна връзка и диагностика.

ПРОЕКТ 12

МЯСТО НА ПРОЕКТА: ГРАД СЛИВЕН

ИМЕ НА ПРОЕКТА: **“Пълноценна образователна интеграция за децата от „Надежда”**

БС/РОФ 33.8-2011/003

Времетраене на проекта: 01.09.2011г. – 30.06.2012 г.

Водеща организация: Община Сливен

Партньори: Ромска академия за култура и образование

Описание на проекта:

Проектът е със силен акцент към процеса на десегрегация на ромите от кв. „Надежда”. През учебната 2011-2012 г. са записани и превозвани 120 ученици от 2 до 11 клас от силно гетоизирания квартал „Надежда” на град Сливен, които се интегрират в смесени паралелки на четири приемни училища: ОУ „Д. Петров”, ОУ „П. Хитов”, СОУ „Й. Йовков” и СОУ „К. Константинов”. За целта е осигурен редовен транспорт за ежедневно извозване на участниците. Наети са наставници от общността, които имат освен обичайните надзорни функции по присъствие в училище, да осъществяват също така работа с родителите, учителите и училищните ръководства. За целта са извършени съответните работни срещи, проведена е широкообхватна и комплексна работа с родителите, а също и богата образователна и културна програма със самите ученици. В проекта са заложени дейности по обучение на учителите и координаторите. Той се осъществява в среда, която се оценява не само на местно равнище, но е добре известна и в национален план, като крайно неблагоприятна поради степента на гетоизация и маргинализация. Става дума за добре известна, изолирана и многобройна компактна ромска общност, понастоящем наброяваща по официални данни 10342 души, а по неофициални над 18 000 души (при около 90 000 жители на Сливен). Дори и сред останалото ромско население на града, което представлява около една трета от близо 90-те хиляди жители, се ширят крайно негативни стереотипи и пейоративни субгрупови обозначения („голи цигани” и др.) за обитателите на „Надежда”. Ситуацията там контрастира чрез крайно влошаване на по принцип неблагоприятните социални, културни, инфраструктурни, здравни и др. параметри с разпръснатите ромски групи или

относително по-компактната, но далеч по-интегрирана ромска общност в кв. „Никола Кочев”, наброяваща около 4000 д. Ясни показатели за това са 85 % безработица в „Надежда”, масовата неграмотност, слабата мотивация за образование и социализация. Сегрегираното квартално училище ОУ „Братя Миладинови” се намира в отчайващо състояние и трудно се справя с обучението на над 1200 деца само от кв. „Надежда”. Специално за ситуацията в този квартал обилна информация се съдържа в медийни и социологически източници, подчертаващи профила на един от най-тежките случаи на феномена „гето”, който се възпроизвежда вече от няколко поколения. Това съвършено ясно се осъзнава от проектния екип, където партниращото НПО в лицето на ръководителя си г-жа Стела Костова има дългогодишен опит в работа именно с тази общност. Всичко това беше ясно очертано и на работната среща и проведените от нас интервюта. Присъстваха г-жа Стела Костова, Антония Захаријева (координатор), Димитър Костов (представител на Община Сливен), четирима наставници-роми и девет родители от кв. „Надежда”. Впоследствие беше проведена и протоколна по своя характер среща със зам. кмета на Община Сливен, г-н Иван Славов и г-жа Славова, понастоящем формален ръководител на проекта от страна на общината и г-жа Стела Костова от НПО. Родителите взеха доста активно за подобен формат участие и изразиха своето горещо одобрение на проекта, като обичайно наблегнаха на нуждата от съпътстващи социални мерки от страна на общината и държавата. Те представят онази все още много малобройна група, за мащабите на „отделния град на „лахорята” и „музикантите” „Надежда”, която е променила своите нагласи и мотивация по отношение на образованието. Дори и те ясно очертаха изключително негативното стереотипно и отхвърлящо отношение не само от страна на българското мнозинство, но и на по-интегрираните „хорахане-рома” от кв. „Никола Кочев”. Основен проблем си остава това, че по предимно финансови причини, за ефективна десегрегация остават малко средства, което свежда общия ефект на практика до една десета от учениците и в голяма степен го обезсилва. От друга страна, е постигнато ефикасно въздействие в посока на целодневното обучение, посещение на детски градини и посещение на училище на част от родителите, за което проектът е допринесъл немалко. Въпреки относително практическата насоченост на дейностите, образователните инициативи, добри дори и при тези финансови параметри, са засилили стремежите към овладяване на български език и образование, засега без възможности за по-широка

реализация. Самият факт на „извозването” и общуването между учениците от „Надежда”, техните съученици и по-широк кръг от местната общественост, е допринесла за видима промяна в нагласите сред българската етническа група, „немислима преди 10 години”.

Целева група:

Преки участници в проекта	Общ брой преки участници в проекта	В това число самоопределили се от етническите малцинства				
		Роми (брой)	Турци (брой)	Арменци (брой)	Евреи (брой)	Други (брой)
<i>Деца</i>	0	0	0	0	0	0
<i>Ученици</i>	120	120	0	0	0	0
<i>Учители</i>	30	0	0	0	0	30
<i>Родители</i>	70	70	0	0	0	0

Реализирани дейности в периода на проекта

Избор на наставници, които ще са постоянно ангажирани с децата, ще се грижат за тях.

На конкурсен принцип са избрани четирима души, при участие на ръководителя на проекта, консултанти по проекта и началника на отдел «Образование и младежки дейности» в Община Сливен. Приложена е необходимата документация, а личните впечатления потвърждават правилността на избора.

Записване на 120 ромски деца от кв. „Надежда” в смесени паралелки в четири приемни училища по проект „Пълноценна образователна интеграция за децата от „Надежда”.

Проведено в срок, като в началото на учебната година са записани 129 ученика от 1 до 11 клас, като към момента актуалният брой е 121 ученика.

Работа със 120 ромски деца от кв. „Надежда” в смесени паралелки в 4 приемни училища. Осигуряване на всекидневно присъствие на учениците в училище. Транспорт.

Тази дейност се провежда редовно и акуратно с акцент върху присъствието и дисциплината в училище и по време на транспортирането, при постоянен контакт с родителите им. За всичко това ключова роля имат наставниците. Налице е пълна отчетна документация по тази дейност.

Срещи с ромските родители, усилена работа с родителите, родителски срещи, беседи, мотивационни кампании. Мотивиране на родителите и техните семейства.

Цялостна и всеобхватна дейност, която включва и редица неформални инициативи, а също и минимално материално стимулиране на учениците с учебни пособия. Освен колективните срещи с родителите, учителите провеждат и индивидуални такива. Актуалният брой участници е 70 родители и 30 учители. За съжаление проектният екип няма как да отговори на исканията за задоволяване на остри социални и други, често пъти най-елементарни нужди, дори на преките бенефициенти. Често пъти в подобна ситуация се налага да се приложи цялата деликатност и професионален опит, предимно от страна на ръководителя на партниращото НПО, г-жа Костова, с помощта на наставниците и част от учителите. Така например се отбелязва закъснение и непълно получаване на предвидените учебни пособия.

Работни срещи с учители, училищните ръководства и директори на 4-те приемни училища.

Проведени са по план, като едната от тях представлява Кръгла маса на тема «Добри педагогически практики на интегрираното обучение и възпитание на деца и ученици със специални образователни потребности и от различни етноси.». Във форума участват не само местни учители, директори и педагогически персонал от детските градини от град Сливен, но също и педагози от гр. Нова Загора и от някои села в Сливенска област. Така е осъществен обмен на педагогически опит между различни колективи, работещи в тази сфера. От Сливен участват 30 учители и 4 директори на приемните училища.

Закупуване на учебници, помагала, учебни тетрадки, материали за културата, историята на ромите. Раздаване на учениците.

Тази дейност е осъществена според графика и са налични всички необходими финансово-отчетни документи. Обхванати са 121 ученика.

Провеждане на 5 месечни екипни срещи.

Тези срещи са провеждани редовно, като е правен текущ анализ на постиженията и проблемите, а също и предварително планиране на последващите дейности.

Устойчивост и публичност

Най-важен количествен показател в конкретния случай е фактът, че 118 от планирани 120 ученика, успешно са завършили учебната 2011-2012 г. Съответно заедно с

посочените в описанието на проекта параметри на реалния ефект от неговото въздействие, както спрямо целевата група, така и в по-широк обществен контекст, безспорен успех е и трайната промяна в нагласите на част от родителската общност в кв. „Надежда”. Общината е заявила да продължи тази инициатива в рамките на Оперативна програма РЧР, с акцент върху интеграцията на децата и учениците от етническите малцинства. Многократно, включително и в наше присъствие са изказвани намерения за специално внимание към кв. „Надежда”, които обаче за момента няма как да имат необходимия обхват в контекста на тежката ситуация там. Всякакви дейности с устойчив ефект, според нас, са възможни при прилагане на по-комплексни програми, задължително включващи дейности и инструменти по по-обхватна социална интеграция. Без съмнение, че членовете на проектния екип и особено онези от ромската общност, вече са високо мотивирани и желаят да продължат своята дейност. Затова несъмнена роля играе лично г-жа Костова, която прави всичко възможно за решаване, както на обозрими, така и на далеч по-трудни задачи в тази сфера. Общината работи в тясно сътрудничество с Ромската академия за култура и образование и по друг проект, където са възможни устойчиви продължения на част от дейностите. Осъществени са две публикации за проекта на сайта на Община Сливен. Екипът е поддържал контакти с местните медии, като периодично е предоставял текуща информация за реализация на проектните дейности.

Резултати и постижения

Освен вече споменатите количествени и качествени показатели, които са отлично описани в крайния съдържателен доклад, по наше мнение, това е проект, изпълняван в изключително тежки условия, но въпреки това постигнал напълно заложените цели. Оценката ни може да бъде само положителна, особено като се вземе предвид, че са били налице допълнителни институционални и други проблеми. В крайна сметка е осигурен равен достъп до качествено образование наобхванатите ученици, реализирани са добри практики и е даден обществено значим пример на активизъм и професионален подход.

Проблеми и препоръки

Както вече неколнократно пояснихме, проектният екип е трябвало да преодолее редица ситуативни и постоянни проблеми. Все още на регионално равнище не се работи за професионална ориентация, не са предвидени съответните ресурси, при положение, че самото ограмотяване би трябвало да бъде сред приоритетите. Известни проблеми са създали и ресорните смени в общинското ръководство, следващи политическите промени, вкл. и на първоначалния ръководител на проекта. Това е затруднило навременното изпълнение на част от поетите от общината задължения. Въпреки това партньорството е реализирано, но именно в Сливен са необходими далеч по-мощни инициативи. По оценка на екипа, на моменти партньорството с общината е било напълно формално. От друга страна, не може да се разчита на обхватен и дълготраен ефект само с усилията на НПО, високо мотивирани, но зле платени активисти и постоянно търсене на нови източници за външно финансиране. Тази ситуация не е претърпяла съществени промени през последните 11 години. Така например, до 2004 г. е действал специален отдел към Общината за работа с малцинствата (роми и турци), но е бил редуциран чрез съкращения и днес не съществува. Това, разбира се, само потвърждава основният извод, че въпреки успеха на подобен тип проекти, генерално решение на наболелите проблеми в кв. „Надежда” не може да се постигне без решаващата намеса на държавните и общински власти.

ПРОЕКТ 12

МЯСТО НА ПРОЕКТА: ГР. СРЕДЕЦ, ОБЛАСТ БУРГАС

(и селата: Дебелт, Загорци, Факия, Драчево, Сливово и Орлинци)

ИМЕ НА ПРОЕКТА: „През погледа на децата”

БС/РОФ-33.8-2011/015/13.09.2011

Времетраене на проекта: от 01.10.2011 г. до 15.07.2012 год.

Водеща организация: Община Средец

Партньори: Сдружение с нестопанска цел в обществена полза „Диалог”

Описание на проекта:

Проектът е създаден и апробиран инструменти за образователна интеграция, съчетани с мерки по превенция в специфични социални условия. За целта е създаден Център за неформално образование и превенция на отпадането от училище, осъществяващ и координиращ не само ежедневен транспорт на деца от село Драчево до ОДЗ 1 в гр. Средец, но и широк кръг от образователни, възпитателни и културно-просветни дейности с ученици от ромски произход. Те се осъществяват чрез прилагането на диференциран подход според възраст и пол, необходимата медиация, обучителен пакет и постоянна работа с родителите. Целевата група обхваща деца, ученици и родители с изявена българска, ромска и турска идентичност, в места с учебни заведения и компактни ромски общности. В локалния контекст на общината ромското население живее компактно в 32, предимно малки и разпръснати населени места. Учениците от тази общност са над 50% от общия брой, като тежките социални проблеми, тенденцията към самоизолация и отпадане от училище е накарала екипа да направи детайлна предварителна оценка на цялостната ситуация. Тя обхваща не само образованието, мотивацията и относителната загуба на ценностна ориентация в голямото общество, но и състоянието на местната ромска традиция (традиции), тъй като в екипа участват професионални етнологзи. Проектът

напълно съответства, както на националните приоритети и програми, така и на техните аналози на общинско ниво, дефинирани чрез различни решения и програмни документи. Ангажиментът на общината е напълно сериозен, тъй като тя поема изцяло таксите за ясли и детски градини, осигурява някои социални придобивки- общежития, стипендии и др. за ромски семейства в неравностойно положение, а също и за учениците от средишните училища. Партньорската организация отлично познава контекста, в който се извършват дейностите по проекта и като цяло се отличава с богат проектен опит в тази сфера, така че създаденият екип е действал ефикасно и професионално. В общината има няколко ромски субгрупи- „градешки”, „миллет”, „хорахане рома”, „лахоря” и др., така че екипът оперира сред различни степени по скалата интеграция- дезинтеграция, а също и в езикова ситуация на би- и трилингвизъм. Досегашният опит е бил предимно в работата с деца, но сега екипът е разгърнал далеч по- всестранна дейност, като идентифицирал различните проблемни ситуации, диференцирал е по-благоприятни и по-неблагоприятни контекстове и вече има значително, детайлно познание за състоянието на местната традиция. Ангажиментът на общината към детските градини е много благоприятно обстоятелство в контекста на цялостната социална политика, която има най-дълготрайни успехи в самия град Средец, където около 80% от децата и учениците са от ромски произход. Съответно немалко усилия са били положени за задържане на обхвата на целевата група, което в крайна сметка е реализирано като по отношение на редица дейности броят на преките и косвените бенефициенти е бил надхвърлен. В селската среда и особено в с. Факия мотивацията за промяна е ниска, а образованието все още се намира на дъното на скалата на ценностите. Проектният екип ясно осъзнава, че осъществените дейности в редица селища на общината са успешни, но на много места промяната продължава да бъде бавна въпреки допълнителното социално стимулиране. Така например е във Факия, където е наложен пълен интернат, в Загорци, където са осигурени закуска и обяд и пр. По време на нашето посещение бяха проведени четири работни срещи и интервюта. На първата, в гр. Средец, присъстваха г-жа П. Шиварова, главен експерт и представител на общината, професионален етнолог по образование, г-жа М. Владева, експерт за работа с деца, г-жа Д. Димитрова, експерт по традиционна ромска култура и представител на ромската общност. Втората работна среща бе осъществена със зам кмета на общината, г-жа Чачева. Третата беше осъществена в село Драчево, с участие на членове

на проектния екип, родители и медиатори, а четвъртата в село Дебелт, с участие на г-жа Стефанова, музикален педагог от ОДЗ „Незабравка”.

Както на основата на междинния и крайния доклад, така и на богатата отчетна и друга текстуална и визуална документация на дейностите, а също и в резултат на нашите срещи и интервюта, установихме, че проектът като цяло е реализиран успешно. В редица случаи той надхвърля формалните си рамки, в резултат на адекватни и гъвкави решения на членовете на екипа, а също и като показател за крайния ефект от реализацията.

Целева група:

Преки участници в проекта	Общ брой преки участници в проекта	В това число самоопределили се от етническите малцинства				
		Роми (брой)	Турци (брой)	Арменци (брой)	Евреи (брой)	Други (брой)
<i>Деца</i>	19	19	-	-	-	-
<i>Ученици</i>	570	290	5	-	-	275
<i>Учители</i>						
<i>Родители</i>	600	353	8	-	-	239

Реализирани дейности в периода на проекта

Администриране на проекта /канцеларски материали и консумативи/

Дейността е изпълнена качествено и в срок.

Вътрешен мониторинг – сформирание и дейност на Звеното за управление и мониторинг /ЗУМ/

За разлика от много други проектни екипи, тук елементите на самоконтрол и самооценка заемат полагащото им се място. Документацията по тази дейност е изрядна.

Определяне на помещение за офис на проекта”

Тази дейност е осъществена качествено и в срок.

Дейности за публичност и визуализация

В рамките на проекта тези дейности са оценени като ключови, във връзка с предварителната оценка на локалния контекст. Обхващат много широк кръг от преки и непреки бенефициенти и представляват широка популяризаторска кампания с подробно описани рекламни и други материали.

Създаване, ремонт и оборудване на Център за неформално образование и превенция отпадането от училище .

Тази дейност е осъществена качествено и в срок при спазване на нужните процедури.

Кръг от дейности с ромската общност:

A) Работа с деца и ученици:

a) Осигуряване ежедневен транспорт за деца роми от с. Драчево до ОДЗ – 1 в Средец.

Извършвана е постоянно, качествено и по график, приложена е необходимата документация. Обхваща 19 от прогнозния брой 30 деца, като разминаването се дължи на технически причини (вместимост на автобуса).

б) Начално обучение на ученици за работа по метода „връстници обучават връстници” – медиатори

Обхванати са планираните 40 ученици, снабдени със съответните материали и цели поемане на допълнителна отговорност и активна социална позиция.

в) Поддържащо обучение на медиаторите – месечни работни срещи

Семинарни занятия, които се осъществяват по предвидена програма и са отразени в отчетната документация.

г) Педагогически курс за ромски девойки – интерактивни методи за образование и възпитание

Според изявения интерес и предварителни анкети за подбор дейността обхваща предвидените 20 ромски момичета. Проведена е на необходимото професионално равнище със съответните методи, външна експертиза и посещение в Тракийския университет- Стара Загора.

д) Изнесен курс за активните медиатори

Дейността е проведена качествено и в срок. Участват 15 медиатори, 2 учители, 1 медицинска сестра и 3 членове на екипа.

е) Мероприятия, развиващи и съхраняващи културната идентичност на целевата група

Насочени са предимно към традиционния календарно-обретен цикъл, но по възрастов принцип е отбелязан и Денят на детето. Всички мероприятия са извършени без често срещаната при подобен формат импровизираност, поради наличието на професионална етнологична експертиза и привличане на външни аниматори.

ж) „Проект в проекта” – проект разработен от учениците-медиатори за благоустрояване на дворното пространство на СОУ Средец.

С тази дейност се поощрява инициативата на учениците за подобряване и благоустройство на училищната среда. Обхванати са 60 ученика от СОУ Средец, включително и такива със статут на медиатори. Освен това тази иновативна стратегия е обогатена от семинарно занятие „Ученически инициативи”, където от самите ученици са разработени 4 проекта за решаване на значими за тях проблеми. Чрез оптимизация на дейностите е станало възможно финансирането на най-добрия ученически проект.

Б) Работа с родителите:

а) Подбор и определяне на организатори по места

Избрани са седем от общо 274 потенциални кандидатури. Поради важността на тази дейност за постоянния контакт с местните общности, е направен професионален SWOT анализ, съчетан с анкетиране и план за действие.

б) Обучение на организаторите

Обхваща общо 18 души, от които 8 организатори, 6 членове на екипа и 4 представители на общината.

в) Подготовка и изпълнение на поддейност: „Училище за родители” – лектория с родители от ромски произход – стационарна и мобилна

Дейността е осъществена чрез подходяща стратегия, като е обхваната всичките 100 планирани родители. Следван е тематичен план със съответните образователни и информационни материали. Отново е обърнато специално внимание на обратната връзка чрез анкетиране.

г) Изработване на образователни и промоциращи материали за информиране широката родителска общност – създаване, печат и разпространение

Те са напълно подходящи като вид и съдържание и са широко разпространени (сред 5000 души).

д) Обмяна на опит с утвърдено ромско НПО

Става дума за много полезна инициатива, препоръчителна като цяло за всички проекти с подобна насоченост. Участвали са 12 души от местния екип и ръководството на Ромска академия за култура и образование- гр. Сливен, с председател Стела Костова. Документацията е в изряден вид.

Устойчивост и публичност

Устойчивостта е ясно заявен приоритет на общината, като постепенно е бил разширен обхватът на инициативите, както по този, така и по други проекти. Въпреки недостига на средства извозването и други дейности, свързани с функционирането на средишните училища и ПИГ, засега ще разчита в някаква степен на делегираните бюджети на

училищата, но също и на общински средства. Това се отнася и за детските градини, в частност за превозването от село Драчево до село Дебелт, а също и за редица културни изяви, като например продължаване на дейността на състав „Средец” с общински средства, фестивали, празници и др. Членовете на настоящия проектен екип от общината и НПО със сигурност ще продължат и дори последователно ще разширяват кръга от дейности и инициативи в тази сфера, както чрез вътрешно, така и чрез търсене на външно финансиране чрез посочени потенциални източници. Настоящият проект на практика е част от една широко разгърната и многостранна кампания и без съмнение е налице институционален и професионален капацитет за нейното пълно или частично реализиране с оглед на финансовите възможности. Проектът се отличава с много добра публичност, структурирана в цялостна популяризаторска и разяснителна кампания на общинско равнище.

Резултати и постижения

Към указанияте на съответните места в доклада ни количествени и качествени показатели, трябва да добавим и видимия ръст на успеваемостта в училище, без да се абсолютизира статистическата страна на този бавен процес, особено в трудните местни условия. Няма съмнение, че екипът е преодолял редица пречки и проблеми по напълно професионален и гъвкав начин, за което е допринесла цялостната му стратегия, включваща редица иновативни инициативи и отличаваща се със широко въздействие върху преките и многобройните косвени бенефициенти. Към показателите за качество следва да добавим и много важните в така очертаня локален контекст индивидуални примери. Сред тях са участие на ученик от ромски произход на международен образователен форум в Румъния, нарастване на интереса към средното образование, включително сред младите майки-медиаторки, които се записват в колежни форми и т.н. Като цяло проектът заслужава най-висока оценка.

Проблеми и препоръки

Проектът е реализиран във надхвърлящ прякото финансиране мащаб, поради привличане на допълнителни ресурси от други източници, гъвкаво пренасочване на средства и оптимизация и като част от развиваща се цялостна общинска стратегия. Приложени са редица препоръчителни образователни, методологически, социални и други иновативни инструменти и методи за въздействие, мотивация и популяризация. Единствената ни препоръка към този, по наше мнение, много успешно осъществен проект, в трудни условия, е в бъдеще да се засили елементът на публичност на национално ниво, най-вече с помощта на електронното пространство.

ПРОЕКТ 13

МЯСТО НА ПРОЕКТА: ОБЩИНА ТУНДЖА, ОБЛАСТ ЯМБОЛ

(селата Ботево, Бояджик, Веселиново, Дражево, Кукорево, Роза, Скалица и Тенево)

ИМЕ НА ПРОЕКТА: „Училищните общности – модел на социализация и образователна интеграция в малките населени места”

ДОГОВОР № БС/РОФ 33.8-2011/ 022

Времетраене на проекта: 01.10.2011 г. - 30.06. 2012 г.

Водеща организация: Община Тунджа

Партньори: 1. „Център за образователни програми и социални инициативи”, гр. Ямбол; 2. Общински младежки съвет „Тунджа”, гр. Ямбол.

Описание на проекта:

Проектът е осъществил дейности, насочени към интеграционните процеси и осигуряване на условия за равен достъп до образование. Те са дефинирани като приоритет за община Тунджа и тук основно място заема ресурсът на извънкласните и извънучилищните форми на работа при целодневна организация на образователния процес. Съответно е формиран екип с представители на общината и две партньорски организации, на които се разчита особено в посока на осъществяване на наставничество като форма на подкрепа за по-тясна интеграция на децата от ромски произход в училище. Налице е дългогодишен опит в тази сфера като община Тунджа от 2009 г. е поела безплатно обедно хранене на всички ученици от осемте средищни училища при въвеждането на целодневната организация на образователния процес. Същевременно рязко е бил увеличен броят на полуинтернатните групи (с 10 нови групи, с което общият им брой достига 27) и на основата на досегашните добри практики е създаден Център за изкуство и извънучилищни дейности „Тунджа”. На територията на общината функционират 10 учебни заведения, от които две начални и осем основни средищни. На общинско равнище са взети редица оперативни решения, включително и такива, с акцент върху продължаване на образованието в средни и висши училища в съответствие с националните приоритети, актуализирани чрез Общинската програма за интеграция на етническите малцинства. Подборът на осемте средищни училища е именно в този контекст и е насочен към селски ромски общности с висок процент на обща неграмотност, слаба мотивация за образование, както от страна на родителите, така и на учениците. Тези проблеми са открити с активното участие на двете НПО. Те отдавна работят в различни направления, включително здравна медиация, оптимизация на средищните училища, социално подпомагане и пр. В община Тунджа над 90 % от учениците са роми, като се

работи и с местните българи, включително и с родителите. Единственото село, в което учениците от български етнически произход преобладават е село Роза и при тенденция за преселване на част от етническите българи в Ямбол, местните учителски колективи са абсолютно заинтересовани от запазване на броя на учениците с оглед на делегираните бюджети и от минимизиране на отпадането на обхванатите роми, за което спомагат целодневното обучение, „извозването”, полуинтернатната форма и др., които се реализират от общинския бюджет. Това е и основният акцент на настоящия проект. Цялостното постигане на целите е осъществявано чрез въздействие върху нагласите сред ромската общност и особено с родителите, където двата модула за работа с тях от първоначалните 20-30 души, постепенно нарастват значително до над 50 души. Въпреки ситуацията на би- и трилингвизъм, владеенето на български език е относително добро, но са налице обичайните тежки социални проблеми. Местните роми са предимно от групата на т.нар. „калайджии” и по редица хуманитарни и образователни проблеми наставничеството е утвърдена форма, като в този проект от осем наставници един е етнически българин. Акцентите върху извънучилищната образователна и културна програма в горепосочените рамки, а също и върху обучението на учители чрез привличане на външни лектори от Тракийския университет по методика, разработена от РИО и НПО, хармонично се вписват в осъществяването на цялостната програма на проекта. Именно те са допринесли за в качеството си на основна, а не спомагателна дейност, тъй като са били заложили като инструмент за мотивиране на нагласите за образование, а също и за придобиване на форма на различни знания и представи за света, извън мястото и групата. Все пак и тук се натъкваме на нуждата от допълнителни усилия в посока овладяване на българския език от учениците от ромски произход. По време на нашето пътуване проведохме срещи и интервюта с г-н Д. Димитров, общински служител и ръководител на проектния екип, а също и с част от педагозите и един от медиаторите от средищното ОУ „Св. Св. Кирил и Методий”- с. Дражево. Присъстваха директорът, г-жа М. Николова, преподавателките Л. Мироненкова (ръководител на един клубовете с театрална и музикална насоченост), Р. Къосева (ръководител на клуб с музикална и танцова насоченост) и М. Иванова- наставник от ромската общност. Тук именно се убедихме във високата мотивация на участниците в проекта, която често води до надхвърляне на финансовите параметри и формалните дейности. Затова, разбира се, голяма заслуга има и

наставничката М. Иванова, която се ползва с голям авторитет и доверие в общността. В нашите интервюта съвършено ясно се очерта адекватната и разнообразна извънучилищна програма, с всичките ѝ елементи, професионализма и гъвкавостта при решаване на редица индивидуални и семейни проблеми. Важен количествен показател е и това, че училището в с. Дражево е заело тринайсето място в областта на Външното национално оценяване, което е част от общото постижение на този проект- липса на всякакво отпадане и текучество на обхванатите ученици от целевата група. По наше мнение тази среща даде и много ясна представа за високото качество на извършените дейности при цялата относителност на този тип показатели.

Целева група:

Преки участници в проекта	Общ брой преки участници в проекта	В това число самоопределили се от етническите малцинства				
		Роми (брой)	Турци (брой)	Арменци (брой)	Евреи (брой)	Други (брой)
<i>Деца</i>						
<i>Ученици</i>	1025	530				
<i>Учители</i>	136					
<i>Родители</i>	800	800				

Реализирани дейности в периода на проекта :

Формиране на екип за организация и управление на проекта

Извършена е качествено и в срок. Налице е необходимата документация, включително и тази, свързана с вътрешния контрол и обратната връзка.

Пресконференция за представяне на проекта, дейността и финансовия принос на донора – ЦОИДУЕМ и РОФ.

Проведена е според предвидения график и формат. Отражена е в медиите, като е била извършена и съответната презентация.

Подбор на 8 наставници за работа с деца от маргинализирани групи в целодневна организация на образователния процес – в ПИГ, извънкласни и извънучилищни форми

Това е една от ключовите дейности при формата на проекта и размера и профила на целевата група. Подборът е съгласуван с директорите на средищните училища и НПО, на доброволен принцип.

Семинар-обучение на 8 наставници в 8-те общински средищни училища за подпомагане на работата на деца от ромски произход от маргинализирани общности

Семинарът е проведен от двама експерти от Центъра за образователни програми и социални инициативи в гр. Ямбол.

Наставничество на деца от ромски произход в 8-те общински средищни училища

Дейността е постоянна и ефективна, която представлява своеобразно потвърждение на правилния подбор на наставниците.

Семинар за учители-мултипликатори от община „Тунджа“.

Обхванати са общо 16 педагози по един в начален и в прогимназиален етап на обучение от 8-те средищни училища на тема „Работа в мултиетническа среда – алтернативни форми на организация на заниманията с деца и ученици в извънкласните и извънучилищните дейности при целодневна организация на образователния процес.

Провеждане на 8 дидактически семинари за педагогическите екипи в 8-те общински средищни училища

Продължават и надграждат образователните и квалификационни цели по дейности 4 и 6. Обхванати са 101 педагози и наставници.

Формиране на 16 клуба за извънкласни и извънучилищни дейности „Заедно“.

Тази дейност е осъществена при целодневна организация на образователния процес/по 1 в начален и в прогимназиален етап на обучение/. Извършен е подбор на ръководителите на клубове „Заедно” по 1 в начален и в прогимназиален етап на обучение. Избрани са 16 ръководители на клубовете „Заедно” в осемте училища. Актуалният брой участници възлиза на 317 души. Изработени са примерни тематични разпределения за работа на клубовете за извънкласни и извънучилищни дейности „Заедно” и е извършено

обсъждан им в 8-те общински средищни училища Налице е необходимата отчетна документация, придружена от 16 тематични плана.

Формиране на клубове „Мисия Доброволец” в 8-те общински средищни училища с доброволното наставничество на членове на Общински младежки съвет „Тунджа”

Тази дейност е осъществена в срок и е налице необходимата отчетна документация. Актуалният брой участници е 132.

„Училище за родители”

Проведени са две модулни дискусии с акцент върху мотивацията за образование и ролята на училището като консолидиращ фактор за местните общности. Обхванати са съответно 179 родители по първи модул и 520 родители по втори модул на „Училището за родители”.

Методическа приложна конференция по педагогика на тема „Целодневната организация на образователния процес – нови форми и практики за консолидация на училищните общности”

Участвали са 63 при планирани 50 педагози. Издаден е и разпространен сборник с докладите от конференцията.

Заклучителна пресконференция за отчитане на ползите и резултатите от реализацията на проекта

Проведена е в срок, като има значение за популяризацията на проекта. Участвали са 42 души и в резултат са реализирани две медийни публикации и един репортаж по регионалната телевизия.

Устойчивост и публичност

С оглед на споменатите решения и програми на общинско ниво, съответстващи на националните приоритети в областта на десегрегацията и интегриращото образование, е заявено намерение за запазване и продължаване на цялостната политика в тази сфера, включително и на утвърдените добри практики и дейностите по проекта. Ще бъде запазено транспортирането към средищните училища, по възможност всички клубове, като се планира продължаване на дейността на наставниците, за което ще се търси външно финансиране, тъй като досегашното им заплащане се оценява като недостатъчно. Общината ще продължи да работи в тази посока, като надеждата е част от средствата да бъдат осигурени не само чрез нови проекти, но и чрез европейските структурни фондове. По отношение на публичността, виж описанието на дейности 2,11,12. Към това трябва да добавим и репортаж по БНТ за дейността на осемте наставници.

Резултати и постижения

Крайният съдържателен доклад е доста лаконичен, особено по отношение на качествените показатели, за които нашата цялостна проверка установи, че са на високо

ниво. Това е проектът с може би най-добро сътрудничество на партньорите, с ясно осъзнати и спазвани в срок ангажименти на общината. Според нас проектът разполага с много стойностен човешки капитал, така че е успял да мобилизира значителен брой педагози, наставниците и да работи систематично сред местната общественост за успешно постигане на набелязаните цели, при това във доста широк обхват с оглед на количествените показатели. Цялостната ни оценка може да бъде само най-висока, като за разлика от други места, тук възможностите за устойчивост, надграждане и продължение изглеждат напълно реалистични.

Проблеми и препоръки

Не сме забелязали съществени проблеми в нито една област от дейностите на проекта, което без съмнение се дължи на доброто партньорство, високата мотивация и професионализъм на участниците. Последното обаче в някакъв смисъл е прието за даденост, поради което на места, в междиния и крайния съдържателен доклад не са отбелязани по-стриктно методите на съответните обучителни дейности, профилът и квалификацията на обучителите и като цяло статутът на външната експертиза. Друга съществена препоръка е в бъдеще инициативите и дейностите в тази сфера, както на общинско, така и на училищно и НПО равнище, да намерят подобаващо отражение в електронното пространство чрез утвърдените начини и стратегии.

ПРОЕКТ 14

МЯСТО НА ПРОЕКТА: ГРАД ЧЕРВЕН БРЯГ, ОБЛАСТ ЛОВЕЧ

(И населените места: гр. Койнаре, с. Чомаковци, с.Реселец, с. Радомирци)

ИМЕ НА ПРОЕКТА: „Зелена светлина за децата ни”

БС/ЗДФ – 33.8-2011/001 от 14.09.2011 год.

Времетраене на проекта : 01 октомври 2011 год. – 30 юни 2012 год.

Водеща организация: Община Червен бряг

Партньори Основен партньор - Сдружение с нестопанска цел - Дружество „Знание” – Плевен; Партньори – ползватели: шест училища от Община Червен бряг

Описание на проекта

Проектът на Община Червен бряг и партньорската организация Дружество „Знание” е ориентиран към реализирането на два типа дейности, чиито адресати са ученици от първите и вторите класове на 4 средищни и 2 приемни училища на територията на общината. Според статистическите данни, близо 65% от учениците в 9-те общински училища спадат към малцинствени групи, най-вече към ромската общност. Преките бенефициенти на проекта са обхванати в неформални клубни дейности с интеграционен характер, насочени към успешната им социализация. Във всяко училище е създадена по една група, изучаваща правилата за движение по пътищата с оглед на формиране на поведенческа култура на пътя от ранна детска възраст (2 часа седмично в

продължение на 7 месеца). Паралелно с това, са разработени дискуссионни форми по проблемите на толерантността между етносите и взаимодействието между децата, родителите и учителите, като тук участват пряко и 30 родители. Други 70 родители-доброволци, са включени в дейностите по организирането и провеждането на обучението по безопасност на движението и формянето на специални учебни площадки. Също така, във всяко училище е оборудван и кабинет по безопасност на движението. Чрез този тип извънурочни клубни дейности, екипът на проекта цели да въведе иновационен подход при работата с родителите на ромските ученици и повишаването на тяхната активност при интегрирането на децата в учебния процес. Партньорите по проекта имат богат опит в реализирането на различни образователни проекти, включително с подкрепата на ЦОИДУЕМ, а също и в работата с етническите малцинства, които са обект на специална общинска стратегия и програма за интеграция, отговаряща на националните приоритети.

Целева група

Преки участници в проекта	Общ брой преки участници в проекта	В това число самоопределили се от етническите малцинства				
		Роми (брой)	Турци (брой)	Арменци (брой)	Евреи (брой)	Други (брой)
<i>Децата</i>	-	-	-	-	-	-
<i>Ученици</i>	92	60				
<i>Учители</i>		-				
<i>Родители</i>	30	20	-	-	-	-

Реализирани дейности в периода на проекта

Разработване на информационни материали и популяризиране на проекта:

Изработени са значителен брой разнообразни информационни и рекламни материали, между които табла в училищата, специален фотоархив, документиращ дейностите по проекта, стикери, диплянки и пр. Също така, са налични и три публикации в местната и регионалната преса. За популяризирането на проекта безспорно допринасят редовно подновяваната информация на сайта на Община Червен бряг и специално подготвеният диск на телевизия „ЕТА”, съдържащ всички излъчени репортажи . За популяризирането на проекта важна роля изиграва и кръглата маса, с 42 участници, проведена в неговия край.

Доставка на материали (дидактически, учебни, канцеларски и игрови) и дооборудване на кабинети и площадки по безопасност на движение:

Тази дейност е осъществена в срок, при спазване на необходимите финансови процедури и осигуряването на богата материална и логистична база за осъществяване на работата на клубовете.

„Клубове Би-Бип” за безопасност на движението по пътищата:

Във всяко училище-участник по проекта, е разкрит по един клуб, в който се осъществяват обучения и практически занимания по специално разработена програма, чийто график е стриктно съобразен с учебната програма на учениците в рамките на целодневното обучение, както и с транспортните нужди на част от обучаемите. Осъществен е строг контрол върху заниманията в рамките на вътрешен мониторинг, детайлно разработен и провеждан от ръководството на проекта и директорите на училищата. Засиленият интерес на децата към проблематиката на клубовете е довел до надхвърляне на планирания брой участници с 18 души, които присъстват на някои от занятията и за тях се води отделен присъствен списък, от този на редовните 92.

Тематични дискусии за родители

Тази дейност се провежда в три от училищата, участващи в проекта. Лектори са представители на Дружество „Знание”-Плевен, чиито лекции са съгласувани с РИО-Плевен. Занятията, организирани под формата на интерактивни семинари, се провеждат по стриктен график, за всяко обучение е подготвена детайлна програма по часове и теми. Осъществена е детайлна обратна връзка с обучаемите посредством анкети, осъществяван е периодичен контрол на цялата дейност. В края на обучителния период, обучаемите са получили специални сертификати. Тематичният обхват на програмата е свързан с редица проблеми, с които се сблъскват родителите-роми в релацията родител-дете-учител.

Състезание „На зелено – премини”

След задълбочена подготовка, протекла през месец май, на 1 юни 2012 г. е проведено състезание на клубовете „Бип-Бип”, в което се включват шест отбора по четирима души. То включва викторина и практическа част и се провежда пред многобройна аудитория от ученици, учители и родители. Всички членове на клубовете

получават грамоти, а участниците в състезанието и специални свидетелства и награди. Организирано е тържество. Участват 92 ученика, 10 учители и 40 родители.

Конкурс за снимка и есе „Под слънцето всички сме равни”

Конкурсът протича по подробно разработен график, в две направления: рисунка и написване на есе. Най-напред са проведени конкурси и изложби на училищно ниво, които предшестват общинското. В училищните конкурси участват 104 деца с рисунки. На общинско равнище са представени 30 рисунки и 15 съчинения, които са оценени от специална комисия, а победителите на различните етапи получават грамоти и предметни награди.

Общинска кръгла маса „Интеркултурно образование и възпитание”

Проведена е на 12-ти юни и има характер на заключително събитие в рамките на проекта, където пред участниците, представителите на медиите и местната общественост, са обобщени и анализирани резултатите от проекта. В края на работния ден е проведена и специална пресконференция за присъстващите журналисти. Общият брой на участниците е 42 души.

Организация и управление

Проектът се отличава с детайлно разработена система за вътрешен мониторинг и контрол, прилагана във всички негови направления. Налице е солидно количество от работния график.

Устойчивост и публичност

По отношение на устойчивото продължение на дейностите по проекта, можем да отбележим, че е създадена солидна материална и логистична база, която ще може да бъде използвана и без да се налага допълнително финансиране. Става дума не само за кабинетите, площадките и тяхното оборудване, но и за значително количество разработени дидактически материали. Разбира се, проектният екип и училищните ръководства ще се стремят да привлекат допълнителни финансови средства за продължение на основните дейности, тъй като проблемът за безопасността на движението по пътищата е постоянен. Същевременно, настоящият проект показва, че съчетаването на темата за етническата интеграция и социализация на ромското население с общовалидни практически проблеми разчупва рутината и предоставя нови възможности. Публичността тук е застъпена широко, осъществена е в разнообразни форми и е отразена пълно в крайния съдържателен доклад (вж. дейности 1 и 7).

Резултати и постижения

По наше мнение, проектът си поставя реалистични цели, които са изпълнени в пълен обем и имат важно социално значение, надхвърлящо чисто практическите измерения. Крайната ни оценка е положителна.

Проблеми и препоръки

Като цяло, оценяваме иновативния подход за съчетаване на по-общовалидни социални теми, със специфичните проблеми на образователната интеграция, като много

подходящ. Смятаме обаче, че е трябвало да бъдат включени по-широк спектър от компоненти на гражданското и интеркултурното образование, с цел поддържане на по-органична връзка между отделните елементи на проекта.

IV. ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ПРЕПОРЪКИ КЪМ ЦОИДУЕМ

Оценяваните 14 проекта по Конкурсната процедура 33.8 в голяма степен представляват продължение на предишен кръг от проекти със сходен профил. Неслучайно три от тях са директни продължения чрез анекси, като доразвиват и надграждат редица успешни дейности. В рамките на новата процедура допълнителни акценти са поставени върху проблемите на десеграцията като фокус на по-обхватните образователни и социални проблеми на интеграцията на ромските деца и ученици, и работата с родителите, което е отчетено от съответните екипи. Участват 14 общини, разпределени сравнително равномерно по цялата територия на страната, като са представени различни населени места и ромски групи с оглед на техните демографски, социални, културни, езикови и образователни параметри.

В отговор на съответните национални и общински програми, стратегии и заявени приоритети, отново е приложена успешната и перспективна рамка на партньорство между общините като водещи организации, НПО (съз значителен опит в ромската проблематика) и местни образователни институции (приемни и средищни училища, детски градини). От решаващо значение е материалната и консултативна подкрепа, оказвани от ЦОИДУЕМ и РОФ. Като цяло, тези 14 проекта се отличават с по-голяма степен на съответствие между заложените качествени и количествени показатели, и реализираните дейности, независимо от различните степени на ефективност при реализацията или пряка ангажираност на ресорните лица и направления, и партньорските организации. Поради обективно съществуващите проблеми, дължащи се предимно на политически и персонални промени в общинските ръководства, в отделни случаи се е наложило партниращите НПО да поемат не само медиаторски, образователни и пр., но и чисто организационни функции. Също така, недостигът на средства на отделни места е компенсиран чрез други донори или от общинския бюджет. Това е особено валидно, когато високата мотивация на съответните

общински служители, педагози и активисти от НПО, е спомогнала за надхвърлянето на формалните обхват и въздействие на конкретните проектни дейности.

Анализът на отделните проекти ясно очертава една условна класификация:

1. Проекти, опериращи сред големи градски общности с относително по-висока степен на маргинализация, субгрупови, локални, езикови, религиозни и културни разделения, отделни случаи на политизация и др. (Бургас, Варна, Сливен и Пловдив).
2. Проекти, реализирани в средноголеми градове и свързани с десегрегацията на градски и околни селски ромски общности (Дупница, Монтана, Силистра, Нови пазар, Червен бряг).
3. Проекти, насочени предимно към селски ромски общности, при които са запазени в по-голяма степен елементите на традицията (Средец, Тунджа, Лясковец, Правец).

Съответно, на основата на своя досегашен опит, проектните екипи са дефинирали (а на места количествено и качествено диагностицирали) редица собствени приоритети и акценти, отразяващи националните, но слагащи своя отпечатък върху избора, планирането и осъществяването на кръга от дейности. Това в пълна степен се отнася за определянето на преките, и особно – на косвените бенефициенти.

В Приложение № 1 са представени сумарно количествените индикатори, както по отношение на отделните проекти, така и като цяло. Тук не повтаряме редица конструктивни критични бележки, отделни препоръки, наши наблюдения и изводи. Те се съдържат на съответните места като структурна част на анализа и оценката на отделните проекти, където ясно са открити добрите и лошите практики, постиженията, степента на ефективност. Последната подлежи на цялостен анализ в качествен план, но именно тук отделните показатели (дори чисто образователните) не бива да се формализират и абсолютизират.

Позицията ни на външни оценители се определя от обективно съществуващите остри натрупани проблеми, с които са се сблъскали съответните екипи, често налагащи

неформален подход, гъвкавост и бърза адекватна реакция. След поредица от срещи и интервюта по места, постоянния ни контакт с изявени личности и колективи, с местната среда като цяло, ясно осъзнаваме, че всяка обобщаваща преценка в тази трудна и деликатна сфера в някаква степен остава субективна. Въпреки това, на съответните места са открити именно екипите, приложили иновативните методи и стратегии, по-висока степен на вътрешен контрол, входяща и изходяща диагностика, психологическа експертиза и квалифицирана външна педагогическа, методическа и социална помощ.

Към всичко това добавяме и някои общи наблюдения и препоръки, които, по наше мнение, биха подобрили още повече работата на ЦОИДУЕМ по осъществяване на набелязаните дългосрочни цели и задачи, свързани с интеграцията на ромското и другите етнически малцинства. Тук обобщаваме както нашето експертно мнение, така и съответния раздел от интервюта с проектните екипи по места, синтезиращи съществуващия опит и очертаващи определен кръг от конкретни проблеми:

1. В дефинирането и реализацията на кръга от извънкласни дейности в сферата на интеркултурния диалог, взаимното опознаване, запазване и развиване на традиционната идентичност, вече се забелязва значителна рутинност и формализъм. Според нас, необходимо е привличане на повече експерти по интеркултурно образование, етнологи и психолози с цел повишаване на качеството на обучението на педагогическия персонал, съответните общински служители и медиаторите. Препоръчваме в бъдеще съответните културни програми, обучителни пакети и профила на привлечените външни обучители, аниматори, творци и пр., да бъдат задължително и предварително съгласувани с ЦОИДУЕМ.

2. В тази връзка, препоръчителен е обменът на опит между проекти със сходен профил, опит на екипите, проблеми (на предварителен, текущ и заключителен етап). Създаването на общ интернет сайт и форум на текущите проекти, където да се обменя информация между ЦОИДУЕМ, институциите и организациите, участващи в дадена краткосрочна или по-дългосрочна програма, би могло да се съчетае с регионални или национални срещи, особено между успешни екипи.

3. Част от екипите оценяват като най-важни дейностите, свързани с десегрегацията. Акцентира се върху „извеждането” на ромските деца от т.нар „сегрегирани” или от средищни училища, които обективно са се превърнали в сегрегирани и настаняването им в приемни училища, където мнозинството от учениците или децата са от български етнически произход. Посочен бе и оптималният процент за броя на ромските деца, а именно 20 % .Сред друга група екипи обаче, процесът на десегрегация не бива да се осъществява механично и трябва да се извършва изцяло на доброволен принцип. Част от ромското население иска да бъдат запазени училищата и детските градини в „махалата”. Тук възниква с голяма острота въпросът за липсата на подготвени педагогически кадри-роми, особено в сферата на предучилищната възраст.

4. Сред селските общности стои с голяма острота въпросът за запазване на дейността на занималните и детските градини през летния период, когато родителите са най-ангажирани с полска работа.

5. Сред екипите има доста противоречиви мнения относно извънкласната работа и нейния профил като фактор за образователната интеграция. Повечето от тях смятат, че тя трябва да бъде съхранена като самостоятелна форма, която да бъде разграничена от целодневната форма на обучение и че трябва да се запази и широкият ѝ образователен и културен обхват. Последното е особено важно, тъй като според част от педагозите, културата е една от формите, чрез които интеграцията на ромските деца и техните родители се осъществява най-добре. Необходимо е извънкласните форми да имат широк спектър, да са базирани на комплексен подход и да съдържат елементи на гражданско образование и професионална ориентация. Много важна роля имат заниманията по усъвършенстване на познанията по български език, особено в предучилищните групи и безплатните кандидатстудентски курсове, които да бъдат оповестявани своевременно. По отношение на дейността на полуинтернатните групи трябва да се засили и контролът върху хигиената, храната и нейното качество.

6. Единодушно е мнението, че трябва по-широко да се привличат външни специалисти, особено психолози, най-вече там, където общността е многобройна, по-маргинализирана или има тежки индивидуални случаи.

7. Според част от екипите е нужно общините да изготвят поне тригодишни оперативни планове и да се ориентират към привличане на инвестиции, с цел обезпечаване на устойчивостта на проектните дейности.

8. Повсеместно бе изказано и мнението, че е реалистично основните усилия да бъдат насочени към т.нар „среден слой” роми, който представлява и ефективен мост към най-маргинализираните общности, трудно достъпни дори за ромските активисти. При липса на по-голяма ангажираност на съответните централни и регионални държавни институции, и невъзможността да се осъществяват цялостни съпътстващи социални мерки, работата по образователна интеграция сред някои компактни ромски общности е силно затруднена и е налице известно обезверяване дори сред най-мотивираните активисти, педагози и служители. Въпреки това, част от анализиранияте проекти са успешни в това отношение (било на колективно, било на индивидуално ниво), а положените усилия трябва да бъдат продължени.

9. Според част от екипите, трябва да се засили и институционализира ролята на медиаторите и помощник-учителите роми, като бъде повишено и тяхното заплащане, тъй като върху тях пада значителна част от работата с общностите.

10. Някои екипи смятат, че все пак училището и детската градина трябва да останат основен център на дейностите по проектите, докато други са на мнение, че основна роля в тяхното провеждане и определяне на техните акценти трябва да има партниращото НПО. Обобщавайки опита си, част от партниращите организации смятат, че държавата трябва да позволи на НПО да кандидатстват сами по определени проекти, тъй като в някои случаи именно те извършват основната част от дейностите. Трябва да се избегне монополизацията на проектната дейност от няколко големи НПО и да бъдат защитени местните по-малки, но по-адекватни в определени случаи НПО, за които е налице тенденция към загуба на капацитет. По наше мнение, това е въпрос на конкретен контекст, условия и въпрос на обоснован избор отстрана на ЦОИДУЕМ.